

KARLOVA UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Bc. Veronika Reichová, DiS.

Současné rodičovské trendy ve výchově

Current parental trends in education

Praha 2021

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Josef Valenta, CSc.

Poděkování

Ráda bych poděkovala mému vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Josefovi Valentovi, CSc., který mi v průběhu zpracování práce byl po celou dobu velmi nápomocen a dával mi cenné rady. Taktéž bych chtěla poděkovat moji rodině, která mne podporovala v každém mém kroku. A na závěr bych touto cestou ráda poděkovala i mým nadřízeným a kolegům, kteří mne v mé práci povzbuzovali.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne: 13.4.2021

Jméno autora: Veronika Reichová

Anotace

Předkládaná diplomová práce se zabývá současnými rodičovskými trendy ve výchově. Vyjasňuje související pojmy autoritativní a liberální výchova. Na druhé straně představuje i nejnovější alternativní typy výchovy, které jsou v současnosti populární. Dále se zaměřuje na to, zda jsou odměny a tresty stále aktuálním výchovným prostředkem, přičemž zkoumá velmi úzkou hranici mezi manipulací a motivací ve výchově, které souvisejí právě s nově vzniklými trendy v rodičovské výchově. V empirické části se práce pomocí kvantitativní metody dotazování, která se bude provádět technikou standardizovaného dotazníku, pokusí zjistit, jaký typ výchovy a výchovných prostředků vybraný vzorek rodičů preferuje v současné době. Také se bude soustředit na to, zda existuje závislost mezi jejich současnou výchovou svých dětí a na své vlastní zkušenosti s výchovou jich samotných.

Annotation

The presented diploma thesis deals with current parental trends in education. Clarifies the related concepts of authoritarian and liberal education. On the other hand, it also presents the latest alternative types of upbringing that are currently popular. It also focuses on whether rewards and punishments are still actual educational tool, while examining the very narrow line between manipulation and motivation. In the empirical part, the work using a quantitative method of questioning, which will be carried out using the standardized questionnaire, will try to determine what type of education and educational resources selected sample of parents currently prefers. It will also focus on whether there is a relationship between their actual upbringing of their children and their own experiences of raising themselves.

Klíčová slova

Výchova, manipulace, motivace, výchovné styly, odměny a tresty, respekt, sebeúcta, rodina, rodič, dítě

Keywords

Education, manipulation, motivation, educational styles, reward and punishment, respekt, self esteem, family, parent, child

OBSAH:

ÚVOD.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 PŘÍSTUPY KE STUDIU A VYMEZENÍ POJMŮ	9
1.1. Základní pojmy	9
2 ZÁKLADNÍ STYLY VÝCHOVY	11
2.1. Liberální styl výchovy.....	11
2.2. Autokratický styl výchovy.....	12
2.3. Integrační styl výchovy	12
2.4. Model čtyř stylů výchovy	12
3 SOUČASNÉ RODIČOVSKÉ STYLY VÝCHOVY	14
3.1. Kontaktní rodičovství	15
3.2. Tygří výchova	16
3.3. Výchova nevhodnou	17
3.4. Výchova bez porážek	19
4 VYMEZOVÁNÍ HRANIC VE VÝCHOVĚ	21
5 ODMĚNY A TRESTY	24
5.1. Výchova bez trestů a odměn.....	27
5.2. Výchova bez trestů	28
6 MOTIVACE A MANIPULACE VE VÝCHOVĚ	30
7 PŮVODNÍ VÝCHOVA X SOUČASNÁ VÝCHOVA.....	35
PRAKTICKÁ ČÁST	38
1 METODIKA PROVÁDĚNÍ ŠETŘENÍ	38
1.1. Cíle šetření	38
1.2. Zvolená metoda.....	38
1.3. Vzorek a způsob jeho výběru	39
1.4. Způsob analýzy a vyhodnocení dat	40
2 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	41

2.1. Interpretace výsledků z dotazníku	42
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
PŘÍLOHY	70

ÚVOD

Pro svoji diplomovou práci jsem si vybrala téma současných výchovných rodičovských trendů. V dnešní době k tomuto tématu existuje řada publikací a odborných statí, snažících se seznámit rodiče s různými výchovnými styly, jejichž výsledkem by mělo být spokojené dítě, komplexně připravené na úspěšný život a zároveň i šťastný rodič. Zajímavý je taktéž i proces vzniku nových trendů ve výchově i důvod proč je rodiče vyhledávají. Rodiče kvitují každý nový směr ve výchovném procesu a experimentují s různými variantami, které jsou pro ně, jako vychovávající, nejschůdnější. To nahrává dalšímu podtématu, kterému se tato práce věnuje. Proč rodiče vyhledávají nové výchovné způsoby, když si sami prošli výchovným procesem od svých vlastních rodičů. Co je k tomu vede a proč si nezachovávají stejný typ výchovy i pro své děti. Nové nápady a styly jsou pozitivněji vnímány také proto, že mnozí z rodičů mají pocit, že dlouho přetrvávající typ výchovy jako liberální či autoritativní výchova nejsou již v dnešní době účinné. Především to souvisí s otázkou odměn a trestů či vymezováním hranic. Je to stále vhodný prostředek ve výchovném procesu, nebo je to již zastaralý způsob, jak dítě motivovat k lepším výsledkům? A pokud je to stále aktuální výchovný element, jak rozpoznat, kdy je dítě motivováno a kdy je naopak spíše manipulováno, aby dosáhlo co nejlepšího výkonu? Na všechny tyto otázky se tato diplomová práce snaží zaměřit a nalézt alespoň částečné odpovědi.

Cílem této práce je tedy vyhledat a zhodnotit nově vznikající rodičovské trendy ve výchově a přijít na to, proč se rodiče uchylují k jiným výchovným prostředkům než na ty, na které byli zvyklí ze svého dětství. Práce se také zaměří na to, zda existuje závislost mezi jejich současnou výchovou svých dětí a na své vlastní zkušenosti s výchovou jich samotných.

Teoretická část práce se zabývá vymezením pojmů z oblasti výchova, vznikem nejnovějších alternativních výchovných trendů, rozdílem mezi motivací a manipulací, otázkou odměn a trestů a zaměřuje se na rodičovskou reflexi v oblasti výchovy.

Praktická část sleduje vztah mezi prožitým typem výchovy samotných rodičů a následně současnou rodičovskou výchovou svých dětí. Hledá příčinu, proč si současní rodiče vybírají raději alternativní typ výchovy než tradiční výchovu, ve které byli sami vychováni. Hlavní výzkumnou otázkou, kterou se tedy praktická část zabývá, je otázka: Jaký výchovný styl je v současné době nejvíce preferován ze strany námi zkoumaných rodičů? Dále se tato část práce zabývá druhou výzkumnou otázkou a tou jest: Ovlivňuje původní výchova v rodině zkoumaného vzorku současnou výchovu jejich dětí?

V praktické části jsem si vybrala jako výzkumnou metodu dotazování technikou dotazníku, kde se zaměřím na rodičovský pohled na současnou výchovu a na její klady a zápory. Dále tato metoda zkoumá, zda si rodiče vybírají odlišný styl výchovy a pokud ano, proč tomu tak je.

TEORETICKÁ ČÁST

1. PŘÍSTUPY KE STUDIU A VYMEZENÍ POJMŮ

Při zpracovávání diplomové práce jsem pracovala především s odbornou tuzemskou a zahraniční literaturou, která se zabývá výchovou, výchovnými styly a pojednává o problematice odměňování a trestání dítěte. Dále jsem se zaměřovala na zdroje, které popisují nevhodné výchovné prostředky jako je manipulace ve výchově, která se často zaměřuje s motivací.

Jelikož se jedná o diplomovou práci s odborným tématem, je samozřejmé, že obsahuje určité specifické pojmy, které je nutné ihned na začátku řádně vysvětlit a vymezit.

Základní pojmy

Výchova – jedná se o specifickou činnost, která je nevyhnutelná pro rozvoj nejen jedince ale i společnosti, která má vždy určitou podobu, obsah a prostředky. Výchova zajišťuje předávání "duchovního majetku" společnosti z generace na generace. Jde tedy o zprostředkování vzorců a norem chování, komunikačních rituálů, hygienických návyků apod. Podstatné je ale vymezit výchovu v širším slova smyslu, která zahrnuje celý výchovně vzdělávací proces a stává se tak synonymem pro pojem edukace.

Přičemž výchova v užším slova smyslu je definována jako - „*Výchova je procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujících jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.*“¹ Jedná se o jednu z nejběžněji používaných definic, avšak existuje i řada dalších vymezení pojmu výchova, která jsou ovlivňována zejména díky oblasti, ke které se vztahují (sociologie, psychologie, atd.) S výchovou souvisejí i pojmy jako: výchovné metody a výchovné prostředky, které se v této práci taktéž objevují.

Výchovné metody a výchovné prostředky – samotná výchova se realizuje mnoha výchovnými prostředky a metodami, které napomáhají k působení vychovávajícího, ať už se jedná o záměrné či nepřímé, na chování dítěte. Výchovná metoda je specifická svým

1 Průcha. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 1995, s. 257.

působením na výchovu dítěte, které probíhá např. pomocí hry, různými speciálními činnostmi a prací. Jedná se o výchovné metody jako např. požadavky, přesvědčování, které obsahují vysvětlování, rozhovory a další výchovné metody, které se běžně ve výchově používají. Spadají sem i takové základní metody jako nácvik slušného chování, kdy se dítě učí, že je naprosto správné a automatické pozdravit, poděkovat či poprosit.

Výchovné styly – jedná se o určité pojetí toho, jak celá výchova bude vypadat, kam bude směřovat, čeho chce rodič ve výchově docílit. Výchovné styly jsou ovlivňovány nejen výchovnými metodami, prostředky, ale taktéž osobností rodiče, jejich výchozí výchova, zázemí, společenské postavení, dosavadní zkušenosti a nakonec i vlastnosti samotných rodičů.

2. ZÁKLADNÍ STYLY VÝCHOVY

Základní členění podle psychologa Kurta Lewina je považováno za nejužitečnější dělení výchovných stylů. Jeho jméno je též spojováno se sociální psychologí, neboť je považován za jejího zakladatele. Mnoho z toho, co dnes používáme jako výchovný směr, Lewis vyzkoušel zcela sám, když se soustředil na výchovu v USA a v Německu, kde se objevily absolutně dva odlišné typy výchovy. V Německu rodiče dbali na přísná pravidla, příkazy, zákazy a autorita rodiče ve výchově stála nad samotným dítětem. Ve výchově se nevyhýbali ani trestům. Zatímco v USA tomu bylo právě naopak. Dítě dostávalo úplnou svobodu, vyhýbá se fyzickým i psychickým trestům, odměny jsou běžným výchovným prvkem a dítě se dostává do vyšší pozice než rodič, přičemž se mu plní jakákoliv přání, hlavně aby dítě bylo spokojené. Na základě těchto zjištění Lewis vyprodukuje tři základní výchovné styly: autokratický (autoritativní), liberální a integrační (demokratický).

2.1. Autokratický styl výchovy

Autoritativní směr se zaměřuje na autoritu a dominanci rodiče. Vychovávající není v pozici rádce ani průvodce, ale spíše se stylizuje do role velícího důstojníka, který má absolutní přehled o tom, co dítě potřebuje, co musí udělat, nebo co případně má nosit za oblečení a jaké potraviny jsou pro něj ty nejlepší. V žádném případě se dítě nedostává do role rovnocenného partnera, ale jedná se o vztah nadřízený a podřízený. V autoritativním stylu jsou běžné příkazy, zákazy a tresty za případně nesplnění úkolu, který stanoví rodič. V tomto případě dítě není rozhodně samostatné a kreativní, i když by si to stoprocentně v mnoha případech přálo. Pokud dojde ke konfliktu, rodič určí trest a dítěti nezbude nic jiného než daný trest rádně splnit. Dítě je v tomto případě vystaveno drezúře, která ho vede k disciplíně, cílevědomosti a dokáže lépe zvládat životní překážky.

2.2. Liberální styl výchovy

Tento směr je úplným opakem autokratického stylu výchovy. Zde naopak chybí jakékoliv vedení ze strany rodiče, a pokud se objeví, tak pouze ve slabých náznacích. Rodiče nekladou velké nároky na dítě. Nepřicházejí žádné příkazy natož zákazy a tresty. Dítě má absolutní svobodu ve vlastním rozhodování. Pokud se dítě rozhodne, že do školky v zimě půjde v červených sandálkách, tak takto obuté i do školky dorazí, jelikož je to na základě jeho rozhodnutí a rodiče to zcela akceptují a doufají, že dítě z toho vyvodí správný závěr (že se jedná o nevhodnou obuv pro dané roční období). O vymezování hranic tedy není v tomto případě ani zmínka. Dítě si určuje, kdy půjde spát, jaké jídlo si přeje, co se bude dít, atd. V tento moment se dítě stává tedy velící osobou a všichni ostatní jsou pouze řadovými vojáky. Je znám taktéž výraz „malý tyran,“ který vznikl právě na základě příliš benevolentní výchovy.

2.3. Integrační styl výchovy

Integrační směr ve výchově neboli demokratický styl je zlatá střední cesta kombinace mezi autoritativní a liberální výchovou. Zde jsou nastavená pravidla, ale rodič je nevymáhá výhrůzkami či tresty za jejich porušení. Je totiž důležité, že dítě se zde stává rovnocenný partner s rodiči, které má možnost vnášet různá inovativní řešení například při konfliktu či právě u vymezování hranic. Jde tedy o kompromisy, dohody a návrhy. Rodič aktivně naslouchá své ratolesti a snaží se ho pochopit – stejný princip musí fungovat i na druhé straně. Demokratický styl výchovy umožňuje dítěti větší svobodu než v autokratické výchově, ale stále je vymezena hranicemi, které chybí u liberální výchovy.

2.4. Model čtyř stylů výchovy

Výše zmíněné styly výchovy se staly hlavním vycházejícím bodem u mnoha dalších rozšiřujících výchovných modelů. Jedním z nich je i „Model čtyř stylů výchovy,“ který rozpracovává Lewinovy typy výchovy ještě o jeden další výchovný styl. Autoři, kteří se pod tímto modelem skrývají, jsou: Diana Baumrid, která se do Lewinova pojetí výchovných stylů pustila jako první. Její teorii ještě rozšířili Eleanor Maccobyová a John Martin. U toho modelu hraje i role postavení rodiče – zda je odmítající či akceptující a dále, zda je rodič náročný a neustále kontroluje anebo je nenáročný a zcela nekonfliktní.

U prvního rozhraní, tedy odmítajícího rodiče a zároveň se jedná o typ náročného a kontrolujícího rodiče, vzniká výchovný styl „**autoritářský**,“ který se nijak neliší od Lewinova modelu. Tento rodič upevňuje svoji moc nad dítětem, požaduje perfektní výkony, užívá tresty a platí zde nerovnocenný vztah, kdy dítě bude vždy pod rodičovskou kontrolou.

Naopak u druhého vymezení, kdy se jedná opět o odmítajícího rodiče, ale tentokrát je to typ nenáročný a nekontrolující, vzniká výchovný styl nesoucí název „**zanedbávající**.“ V tomto směru je na prvním místě vždy rodič a dítě se dostává do pozadí. Rodič se svému dítěti dostatečně nevěnuje a neprojevuje ani snahu s dítětem navázat užší vztah. U toho výchovného stylu hrozí, že dítě se snaží najít zábavu u někoho jiného ať už u vrstevnické party či u jiných dospělých.

Třetí rozdělení uvádí rodiče akceptující a zároveň náročné a kontrolující. Tímto spojením vzniká styl s názvem „**autoritativně – vzájemný**.“ Ze všech těchto čtyř modelů by tato varianta měla být tou nejschůdnější a nejvhodnější, jelikož tento styl stojí na rovnocenném vztahu rodič – dítě. Rodiče sice od dítěte vyžadují odpovídající chování, ale zároveň jsou schopni se s ním rozumně domluvit a naslouchají jeho názorům a návrhům. Je to tedy obdoba Lewinova demokratického stylu.

Posledním výchovným typem je rodič akceptující a nenáročný a nekontrolující, čímž vzniká výchovný styl „**shovívavý**.“ Tento rodič nemá mnoho nároků na své dítě. I přes to ale je zcela zaměřený na svou ratolest. Věnuje mu sice mnohem více času než rodič zanedbávající, ale rozhodně není tento model o vymezování hranic a o určování pravidel. Pokud chceme najít shodu u Lewina, jedná se liberální styl.

3. SOUČASNÉ RODIČOVSKÉ STYLY VÝCHOVY

V dnešní době, kdy je nepřehledné množství knih, článků, besed či pořadů na téma výchova, je jasné, že rodiče mají větší možnosti volby v oblasti výchovných stylů, než tomu bylo například před sto lety. Je samozřejmé, že každý rodič chce vychovat své dítě co nejlépe, proto není neobvyklé, že nastávající rodiče vyhledávají nejrůznější informace a nejnovější trendy ve výchovném procesu. Doba se posouvá stále vpřed a s ní i vývoj samotného dítěte, proto je zapotřebí nad výchovou více přemýšlet, brát v potaz, že každé dítě je odlišné, a tak k němu musíme přistupovat individuálně i ve výchově.

Jako pozitivum můžeme brát množství výchovných stylů a svobodnou volbu rodičů. Na druhé straně je velmi složité se v jednotlivých získaných informacích vyznat a zároveň rodiče ztrácí základní intuici, zdravý selský rozum a výchovný postoj.

V některých případech rodiče přejímají výchovné vzorce jejich rodičů, ale na základě prožitých zkušeností, se snaží kategoricky některé neopakovat. Z historie víme, že používání rákosek vystřídala ultra liberální výchova, která vedla v produkci malých tyranů. Tato zkušenost společnost přiměla vyzkoušet nové způsoby a teorie výchovy dětí. Jednotlivé dekády historie zaznamenaly i negativní vliv komunistického režimu na výchovu. V této době vžitá celospolečenská mocenská převaha ničila individualitu a kreativitu, která se neshodovala s představou socialistického člověka. Po Sametové revoluci došlo k rozvolnění a společnost se pokusila naladit na liberální vlnu ze Západu. S důsledky komunistické výchovy se mnozí rodiče snaží dodnes vyrovnávat dle svého. Proto v České republice najdeme mnoho nových výchovných směrů, zahrnujících celé spektrum inovativních i tradičních výchovných prostředků.

V této kapitole zmíním pár současných trendů ve výchově, které jsou v České republice nyní hojně využívány, a v poslední době dostávají mnohem větší prostor ve výchovném procesu. Jedná se o spíše liberálnější styly výchovy, ale najdeme mezi nimi i autoritativnější výchovné směry. To, proč jsem v této práci zvolila právě tyto jmenované výchovné styly, náleží především jejich rozšíření a popularizaci nejen v České republice ale taktéž po celém světě. Některý z těchto stylů je propagován vlivnými lidmi, kteří jsou obzvláště vidět a slyšet a mají značný vliv na to, jaký výchovný směr si současní mladí rodiče vyberou. Dále to bylo postavené také na vlastní zkušenosti z praxe, kdy se setkávám s rodiči, kteří preferují právě jeden ze zmíněných výchovných směrů a jsou

součástí jejich „komunity“ a dělají tzv. osvětu, která má přilákat další tápající rodiče, kteří si nevědí s výchovou svých vlastních dětí rady, anebo se teprve rozhodují, jakým směrem se jejich výchova bude uchylovat. Samozřejmě se jedná jen o zlomek nových výchovných trendů, které jsou zde zmiňovány. Pokud hledáme a bádáme po různých informacích ohledně výchovy, nalezneme i řadu dalších typů, jak „správně“ vychovávat své ratolesti. Např. se jedná o „Líného rodiče“, nebo kurz „Negramotného rodiče“, oba způsoby, jak chápat výchovu jsou aktivní v České republice, ale nedostává se jim ani zdaleka takového ohlasu jako u právě zmiňovaných výchovných stylů níže.

3.1. Kontaktní rodičovství

Jako první výchovný styl, o kterém je v současné době hodně slyšet, nese název „Kontaktní rodičovství.“ Tento současný liberální rodičovský trend si získává stále více obliby nejen u běžných rodičů, ale také právě mnoha slavných osobností, které kontaktní rodičovství propagují jako jeden z neúčinnějších výchovných stylů. Proto se mu v poslední době dostává tolik pozornosti. Jeho autorka nese jméno Naomi Aldort.

Základem kontaktního rodičovství je sblížení rodiče s dítětem po fyzické ale taktéž i po psychické stránce. Díky tomuto silnému citovému poutu, které má vzniknout, dokáže rodič snadněji rozpoznat, co jeho dítě potřebuje, vnímá hlouběji jeho emoce a lépe se na dítě napojí. Dalším pilířem tohoto výchovného stylu je přijetí dítěte takového, jaké je, tedy rodič zcela respektuje celou osobnost dítěte. Zajímavé je, že kontaktní rodičovství začíná již v těhotenství a v tomto případě můžeme hovořit o tzv. bondingu – *„Vazba matky a nastávajícího otce na dítě se tvoří již během těhotenství. Tento druh vazby označujeme také jako bonding.“*² Během tohoto procesu si nastávající rodiče představují, jaké jejich nenarozené dítě bude mít asi vlastnosti, v čem bude vynikat, jaké bude mít nadání, představují si, jak bude vypadat. Utvářejí si tedy jakousi předčasnou představu o svém dítěti. Poté se toto specifické pouto rozvíjí během porodu a následně pokračuje.

Mezi hlavní prvky kontaktního rodičovství patří delší kojení – tedy zhruba do čtyř let věku dítěte. Doporučuje se, aby dítě spalo v jedné posteli společně s rodiči. Jeho neustálé nošení, mazlení a dotýkání se je nutností. Jde především o těsný fyzický kontakt, proto je zde velmi populární prvek „šátkování,“ což je nošení miminka v šátku, který je pevně zafixovaný na těle matky. Dalším poznávacím rysem je bezplenková metoda, která

² Brisch Heinz K. Bezpečná výchova. Praha: Portál, 2012, s. 63

má zesílit komutaci mezi rodičem a dítětem. Autorka věří, že miminka už od narození umějí nonverbálně vyjádřit, kdy chtějí vykonat potřebu, proto se zavedla tato metoda, aby došlo k prohloubení rodičovské vazby s dítětem.

Kontaktní rodičovství se zaměřuje taktéž na pláč dítěte, který není vnímán negativně, kdy je v mnohých tradičních rodinách brán jako donucovací prostředek dítěte, ale je chápán jako komunikační kanál mezi rodičem a dítětem. Další zásadní bod této výchovy naznačuje, že tresty zde nejsou na místě a taktéž přílišné odměňování. Podle autorky mohou tresty dítě poznamenat a v dospělosti se to na jeho osobnosti může negativně projevit. Co se týče odměňování, zde autorka není zcela proti, ale je podle ní důležité, aby dítě bylo chváleno opravdu jen za obdivuhodný výkon, tudíž by se nemělo stávat, že ratolest odměníme za každý nakreslený obrázek, za hezkou známku či za pravidelné úspěšné sportovní výkony. Také je specifické, jakým způsobem dítě slovně pochválíme. Dítěti máme především poděkovat. Nemáme se zaměřovat na chválu typu: „Ty jsi ale šikovný – Jsi velmi talentovaný.“

Kontaktní rodičovství je tedy hlavně o tom, aby rodič dával dobrý příklad svému dítěti, navázal s ním silné citové pouto, byl mu neustále na blízku a snažil se v něm probudit co nejláskyplnější osobnost. Dle Naomi Aldort se dítě vždy chová správně, pokud mu rodiče dají ideální podmínky.

3.2. Tygří výchova

Oproti výchovnému stylu kontaktní rodičovství stojí tygří výchova. Ta se naopak řadí k autokratickému typu výchovy. Autorkou tohoto kontroverzního výchovného trendu je čínská matka žijící v USA Amy Chua, která vydala i knihu s názvem *Battle Hymns of Tiger Mother* v roce 2011 – *Válečný pokřik tygří matky*, která zapříčinila neskutečné množství reakcí, debat a především slovních přestřelek mezi zastánci východní výchovy a propagátory západní výchovy. Tyto dva naprosto odlišné tábory se předháněly s argumenty, proč je zrovna jejich výchova ta účinnější a správná. Amy Chua byla dokonce konfrontována autorkou kontaktního rodičovství Naomi Aldort, která tvrdí, že tygří výchova má pouze negativní dopad na dítě, které je značně psychicky poznamenáno.

Tygří rodiče se domnívají, že přesně vědí, co je pro jejich děti to nejlepší a správné. Od tohoto se vše odvíjí. Dítě se musí podřídít a slepě následovat všechny rodičovské kroky, které podle nich směřují k nejuspěšnějšímu životu dítěte. Tygří matka či otec

doslova diktují, co má dítě právě dělat, ať už se jedná o běžnou denní činnost, školní aktivity, tak i o mimoškolní akce a kroužky, které vybírá zásadně rodič. Dítě do tohoto procesu nemá vstupovat. A to i v případě, že se zvolené činnosti dítě nechce zúčastnit, nebo k dané aktivitě nemá žádný vztah. Je tedy samozřejmostí, že toto dítě má každý den mimoškolní aktivitu – hra na hudební nástroj (v některých případech i více), sport, umění a věda. Od něj se očekává, že v každé této oblasti bude mít ty nejlepší výsledky, které se získají jedině každodenní tvrdou dřinou. Z toho vyplývá, že tygří výchova je založena na rodičovském drilu, kdy dítě nemá prostor pro své vlastní zájmy a trénuje pouze to, co mu rodiče zvolili jako vhodnou činnost. Samozřejmostí je taktéž každodenní tvrdá školní příprava – nejprve škola, poté „zábava“, což v tomto smyslu je bohužel myšleno jako kroužek či doučování, které si dítě nevybírá samo. U tygřích rodičů je absolutně normální, že od dítěte čekají ty nejlepší výkony a to i ve škole, kde jiná známka než jednička není možná. Pokud by takový případ nastal, čeká dítě trest. Zde se tedy dostáváme k tomu, že tresty jsou v tygří výchově běžným výchovným prvkem. Naopak odměny jsou zde brány jako úspěch dítěte – pokud budeš tvrdě pracovat, dostaví se úspěch, což se rovná odměně. V žádném případě zde nemůžeme hovořit o odměně typu vytoužená hračka, sladkost či finanční ohodnocení.

Tygří výchova tedy stojí a padá na velmi přehnaných rodičovských nárocích, které mohou dítě do jisté míry opravdu poškodit. Dítě je absolutně zbaveno jakéhokoliv vlastního názoru, odepírá se mu kreativita a často se může objevit komplex méněcennosti, který je v tomto případě mnohdy nevyhnutelný, jelikož dítě má tolik aktivit, ve kterých musí dosahovat pouze těch nejlepších výsledků, že někdy musí zákonitě v určitém bodě dojít k tomuto procesu. Na druhé straně z tohoto dítěte vyroste cílevědomý, pracovitý člověk, který dokáže uspět v čemkoliv, co si umane, díky neskutečné pílí a odhodlání a samozřejmě pocitu, že to musí zvládnout. Je dobré se ale zamyslet, co z dětí chceme vychovat. K tomuto tématu se velmi trefně vyjádřil profesor Jang Tung – pching „*Chceme vychovat osobité lidské bytosti, nebo generaci robotů?*“³

3.3. Výchova nevyčovou

Velmi populárním výchovným trendem v současné době je výchova nevyčovou od pedagožky Kateřiny Králové, který se stal absolutním hitem a české matky se hojně

³ <https://www.respekt.cz/tydenik/2011/14/puvab-tygri-vychovy> staženo 29.7.2020

přidávají do klubu nevhovoy. Důležité je říci, že rodiče si mohou zaplatit kurz, který je provede celým výchovným stylem a dá jim mnoho cenných rad dle slov autorky.

Nevýchova se řadí opět do liberálního směru a je zásadně proti trestům, zákazům, příkazům a proti vymezování hranic ve výchově. Svým způsobem jde o dopřání co největší volnosti dítěte, kdy se bude cítit bezpečně a bude mít řadu možností, jak naloží se svým volným časem, jakým směrem se vydá, jaké oblečení si samo vybere, co bude zrovna jíst, kdy půjde spát a mnoho dalšího. Jde tedy o úplnou svobodu ve všech směrech. Dítěti dáváte na výběr několik alternativ a neustále se ho ptáte, jak by danou situaci vyřešil on sám nebo jaký návrh má danou situaci, atd.

Základním kamenem u nevhovoy je partnerství. Dítě máme brát jako sobě rovného partnera, s kterým se můžeme kdykoliv a na čemkoliv dohodnout. Jako rodič nevymezujeme žádné hranice, co a kam až dítě smí nebo může. Zásadním bodem je taktéž nemoralizování dítěte. Neříkáme mu, co je a co není dobré, jelikož podle autorky to dítě již vše zná a ví. Zde se dostáváme k tématu, kdy pedagožka Králová tvrdí, že dítě nic nepotřebuje, neboť vše má již od narození a pokud něco potřebuje, tak si o to řekne. Tím je myšleno, že novorozenec si popláče, pokud cítí hlad, chlad či nemá potřebné stimuly. V pozdějším věku si dítě doslova řekne, pokud mu něco schází, atd.

U nevhovoy se setkáváme s čtyřmi pilíři, na kterých tato výchovná metoda stojí. Řadí se sem respekt, který je ukázán právě na partnerství, kdy dítě nestavíme do pozice podřízeného ale sobě rovného. Respektujeme názory, řešení či nápady na řešení dítěte. Nepodsouváme mu vlastní, jelikož to není to, oč nevhovoy jde. Dalším bodem je otevřená komunikace, která je založená na dialozích, návrzích a dohodách. Jde o srozumitelné vyjádření, co chceme my jako rodič a co si přeje dítě. Aktivně nasloucháme dětským potřebám a podle toho se řídíme. I když se nevhovova staví proti vymezování hranic, jak je tomu u klasické přísné výchovy, stará se ale o vnitřní hranice rodiče. Pokud rodič je spokojen sám se sebou a má jasně dané mantinely, které by chtěl předat dítěti, není to problém, ale musí s tím být stoprocentně v souladu a poté je v klidu může interpretovat dítěti a vysvětlit mu, proč to tak cítí. Posledním pilířem je nápodoba. Pokud se rodič chová morálně a je pevně přesvědčen, že to dělá správně, dítě si to podle autorky osvojí. Pokud ale rodič káže něco, ale není o tom skálopevně přesvědčen, dítě to vycítí. Proto je důležité, aby rodiče předávali jen to nejlepší ze sebe, a tím dosáhnou toho, že jejich dítě dospěje v šťastného a úspěšného člověka.

Výchova nevyčovou má i pět specifických sloves, podle kterých by se měl každý rodiči řídit. Dítě máme milovat, nepřekážet mu, inspirovat ho vlastním životním přístupem, plně mu důvěřovat a vše si rádně užít – jde o společné prožité chvíle.

V tomto výchovném trendu jde tedy především o to, aby se z rodiče stal průvodce a rádce životem a nechal dítěti prostor pro objevování světa. Na konci má stát člověk, který se ničeho nebojí, je sebevědomý, vyzkouší řadu věcí a bude umět zvládat komunikaci a řešit případné konflikty v různých mezilidských vztazích.

3.4. Výchova bez poražených

Posledním výchovným integračním stylem, který bych ráda představila je Výchova bez poražených – P.E.T. „Parent Effectiveness Training.“ Jejím autorem je několikanásobný držitel Nobelovy ceny za mír doktor Thomas Gordon (žák Carla Rogerse), který přišel v roce 1962 právě s touto zcela novou respektující metodou, která se posléze stala světoznámým fenoménem v oblasti výchovy. V České republice se jí v posledních letech dostává mezi rodiči velké pozornosti. Metoda výchovy bez poražených funguje prostřednictvím kurzů, kde lektoři učí komunikovat rodiče se svojí ratolestí tak, aby vztah byl respektující na obou stranách. Důležité je zmínit, že tento výchovný směr se zaměřuje na celou rodinu, přičemž se zde uvádí základní tři typy rodičů: vítěz, poražený a ten, který se nachází na pomezí těchto dvou skupin. Opět se tu opakuje pro nás již známý prvek, kdy dítě je bráno jako rovnocenný partner. Komunikace je tu taktéž středobodem, kdy se my jako rodiče snažíme dosáhnout kompromisu v řešení konfliktu s dítětem. U problémové situace je důležité si uvědomit, komu patřičný problém opravdu náleží, zda dítěti či rodiči a podle toho na situaci máme reagovat. Dalším bodem je umět vyjádřit co právě cítím a proč. Je tedy na místě říci, že se v určité situaci necítím dobře nebo naopak, že mám v danou chvíli radost. To platí jak pro rodiče, tak i pro děti.

Ve výchově bez poražených se využívají tři základní metody, které napomáhají k rovnocennému partnerství s dítětem. Mezi první se řadí aktivní naslouchání. Mnoho rodičů se v klasické výchově nezaměřuje na to, co mu dítě sděluje, je tedy důležité chtít dítě poslouchat, pochopit jeho sdělení a přijmout ho takové, jaké je, ať se nám líbí nebo ne. Tímto základním krokem můžeme dítěti lépe pomoci, pokud nás o to žádá. Což je opět problém řady rodičů, kteří mají pocit, že jejich dítě chce pomoci, a tak za něj vyřeší

mnoho věcí bez toho aniž by o to dítě samo poprosilo. To vše se dá vyřešit právě díky aktivnímu naslouchání, které lépe napomáhá pochopit dětské sdělení.

Druhou metodou je já – sdělení. Ač to zní zvláště, jedná se účinný komunikační prostředek nejenom ve výchovném procesu. V mnoha případech hovoří rodič s dítětem na úrovni „ty jsi něco udělalo či neudělalo.“ Což ve finále může mít i fatální následky na dětskou psychiku. Gordon přichází s tvrzením, že pokud dítěti budeme říkat „ty jsi ale zlobivý, ty jsi ošklivý, ty jsi zlý,“ může tyto informace dítě vzít zcela na sebe – osobně a považovat se za špatného člověka – to on je ten, kdo je tady špatný, atd. Proto se má rodič soustředit na vyjádření za pomoci já – sdělení. Co já jako rodič v danou chvíli cítím, co neshledávám jako optimální na patřičném chování a jak se mě celé jeho chování dotýká a ovlivňuje mě. Dítě by mělo lépe pochopit, co je hlavním problémem, jaký z toho máme pocit a co může udělat pro to, aby se situace již neopakovala.

Třetí a zároveň poslední metoda výchovy bez poražených je tzv. Metoda III. Jedná se právě o vytvoření rovnocenného partnerství a hledání kompromisu v řešení konfliktu. Rodič i dítě navrhnou různé varianty, jak danou situaci vyřešit nejlépe. Poté se vybere takové vyústění, které je na obou stranách pozitivně přijato. Dítě má mít větší radost z celého procesu, jelikož se s ním jedná jako s dospělým a také nedostává automaticky řešení od rodiče bez předcházející domluvy, která mnohdy není v souladu s dětským názorem.

Opět se tedy jedná o výchovu bez trestů, která je založena na partnerství, kompromisu a taktéž o pocitech, které se nebojí vyjádřit rodič ani dítě. Celkově výchova bez poražených vede dítě k lepšímu porozumění a snadnějšímu řešení konfliktů, což je ideální průprava do nadcházejícího života, kde své dovednosti a zkušenosti může předat nejen v partnerském vztahu ale také u výchovy svých budoucích dětí.

4. VYMEZOVÁNÍ HRANIC VE VÝCHOVĚ

K jednomu z nejčastěji využívaných výchovných prvků patří vymezení hranic ve výchově. Jedná se především o nastavení hranic slovním vymezením přijatelného chování, které je spojené s intonací, s výškou a tónu rodičovského hlasu. V útlejším věku je zapotřebí vymezit i prostorové hranice, neboť slovům dítě v tomto věku ještě zcela neporozumí. Někdy je ale zapotřebí dítě i fyzicky omezit například: zabránění strkání rukou do úst, odvést dítě od nebezpečného prostoru, atd.

Hranice by měly být pevné, ale ne tvrdé. O pevné hranice se dítě může opřít, jsou stabilní a předem dané, dítě ví, kam až může tedy zajít. Tyto hranice zajišťují dítěti bezpečí. Příklad: Určí-li rodič jako hranici zastavení dítěte na konci chodníku, předchází tím možné nehodě. Dítě musí být předem srozuměné s následky porušením hranic, vše mu musí být v klidu a úměrně věku vysvětleno. Opakováním se zafixuje tato hranice a dítě ji pak využívá automaticky. S jasně danými hranicemi ale také souvisí jedno základní a jednoduché pravidlo, které se ale často bohužel nedodrží. Jedná se o to, že rodič stanoví několik pravidel, které vyžaduje, aby dítě dodržovalo. Někdy se jich ale určí tolik, že samotný rodič se v nich ztrácí. Je tedy zapotřebí stanovit pouze tolik zásad, aby se v tom nejen rodič ale především dítě mohli orientovat, a tím pádem je mohli i požadovat a dodržovat.

Hranice musí reagovat na životní změny, nejen dítěte, ale celé rodiny, na jeho věk, pohlaví, okolnosti, a tím je zajištěna flexibilita hranic. Občas si dítě zvětšuje či zmenšuje vytyčené hranice podle toho, jak se aktuálně cítí. S tím samozřejmě souvisí i narůstající zodpovědnost, kterou dítě získává v průběhu rozšiřování a snižování hranic. Je tedy na rodiči, aby dítě v těchto, někdy složitých krocích, podporovali. V zásadě by hranice měly být tedy dostatečné, ale nepřehnané. *"Platí, že děti se adaptují na hranice užší i širší, nicméně extrémně široké a volné hranice mohou mít děti potíže je vnímat. Naopak pociťují-li děti hranice jako přehnané a nepřiměřené, vykládají si je jako trest a ne zřídka se uchylují k urputným bojům o moc."*⁴

Na vytváření a nastavování hranic by se měl rodič dohodnout s dítětem. Od určitého věku se dá o hranicích diskutovat a polemizovat. Jestliže se dítě aktivně podílí na nastavování hranic, může být rodič v mnoha případech velmi mile překvapen, jak dítě rádně a rádo své nastavené hranice dodržuje. Taktéž u menších dětí platí, že se učí

4 Koucká P. Zdravý rozum ve výchově. Praha: Portál, 2014, s. 111

nápodobou. Pokud rodič půjde dítěti dobrým příkladem, vymezování hranic nebude pro dítě takovým problémem.

Dalším důležitým bodem u vytyčování hranic je jejich oboustranné respektování. Základem je tedy srozumitelnost a zvnitřnění hranic. *"Mají-li se děti naučit chovat, pomůže jim zejména, půjdeme-li jim příkladem. Chceme-li, aby děti ctily námi vytyčené hranice, musíme je ctít i my sami, a musíme též ctít hranice, které si vytyčují naše děti."*⁵

Je běžné, že dítě hranice testuje, aby zjistilo, kam až ho rodič pustí, ale to ihned nemusí znamenat, že dítě chce vytvářet konflikt. Iniciativa je v tomto případě na straně rodiče, který by měl důsledně a opakovaně vysvětlovat potřebnost a odůvodněnost již nastavených hranic.

Hranice jsou zkrátka pro dítě důležité. Bez nich by nemělo žádný řád a směr. Navíc bez hranic by dítě postrádalo pocit bezpečí. Dále jsou si jistí, kam až mohou zajít a taktéž pokud jsou hranice dobře nastavené a rodiče je vždy dodržují a respektují, dítě má pevný základ a vzor ve svých rodičích. U hranic je podstatná důslednost, která je v podstatě základem každé správné výchovy. To ihned ale nemusí znamenat, že na dítě křičíme, že ho neustále kontrolujeme a napomínáme. Jde spíše o kladnou disciplínu. Což je asi v mnohých rodinách ten základní problém. Mnozí rodiče si totiž zaměňují hranice s tresty a omezeními. Zkrátka, pokud rodič zvládne jednotný - stejný přístup a postup u všech vytyčených hranic, ubírá se správnou výchovnou cestou.

Samozřejmě nesmíme zapomínat na to, že dětem musíme nechat dostatek prostoru a svobody projevu, aby se jejich osobnost mohla zdravě vyvíjet. Svoboda dítěte ale nesmí být na úkor druhých lidí, protože ta končí tam, kde začíná svoboda jiného člověka. Pokud ale dítě má příliš prostoru a volnosti, nevytváří si žebříček hodnot, neuznává pravidla a neseznámí se s kritérii, jak se chovat k druhým lidem.

A zde se právě dostáváme k tomu, jak vypadá výchova bez hranic, tedy ultra liberální výchova, která nevymezuje dítěti absolutně žádné hranice. Dost často je ze strany rodičů obava, že svému dítěti ublíží, když ho budou neustále omezovat a bránit mu v rozletu. Taktéž se dostavuje strach z odmítnutí ze strany dítěte – co když se na mě bude zlobit, co když bude mít pocit krivdy a především, co když se dítěti do daného úkolu nebo činnosti nebude chtít? Tito rodiče spadají do speciální kategorie s názvem „Laskavý rodič“, což je rodič, který má ideál, že jen milý, trpělivý a neustále laskavý rodič je ideální rodič. Neuvědomují si, že se zcela schovají za masku laskavého rodiče, který ztratil své instinkty, a autentické emoce

5 Koucká P. Zdravý rozum ve výchově. Praha: Portál, 2014, s. 114

schovávají za naučenou laskavost. Děti takových rodičů, ale nechápou, proč rodič nezakročí při jeho špatném chování a snaží se zlobením prorazit masku a najít "svého opravdového" rodiče a zároveň najít i své hranice. Nejen tyto rodiče, ale mnoho dalších rodičů má pocit, že je dítě tlačeno do něčeho, co samo nechce a přitom i my dospělí se s tímto pocitem občas setkáváme a ne vždy, se jedená o negativní jev. Naopak překonáváme sami sebe, máme lepší pocit, zdoláváme překážky a to vše neoddělitelně patří do našeho života. Není tedy na škodu, dítě s tímto pocitem seznámit a vysvětlit mu, že se s tímto může, a pravděpodobně i bude, setkávat poměrně často ve svém životě. Ne nadarmo se říká: „Co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš.“ Navíc dítě, které bude celé dětství „hýčkáno“ tím, že mu bude vše dovoleno a bude mít první poslední, v dospělosti často narazí a tyto střety nejsou mnohdy milou záležitostí. Jedinec obvykle dost trpí, zažívá neúspěchy a zklamání a má pocit, že jsou k němu všichni zlí a nespravedliví. To vše se ale poté bohužel promítá v chování k druhým lidem – ubližuje druhým lidem, je bezohledný, mstivý a nerespektuje žádná daná pravidla, proto má často problémy se zákonem, atd. „*V pozdějším věku, především jako dospělý, který nese odpovědnost, musí dodržovat společenské zákony, a pokud je nedodrží, bude následovat trest. Této nutnosti se nelze vyhnout a na to se musí dítě včas připravit.*“⁶ A pokud rodič v tomto případě měl jen čisté úmysly, kdy dítěti nechtěl ublížit pravidly, velmi často se mu to ošklivě vrátí. Kdo jiný za to přeci může, že dítěti se nedaří? Samozřejmě, rodič, který je v očích dítěte ten nejhorší, neboť na tyto situace ho nikdy nikdo nepřipravil. Na tom všem je jasně dokázáno, že děti potřebují mít vymezené pevné hranice a rodič by měl být v očích dítěte přirozenou autoritou. Nejedná se tedy o prvek, který by měl ve výchově chybět, ba právě naopak. Výstižně to pojmenovali manželé Frielovi: „*Pamatujte si, že dobrý vůdce je láskyplný, pečující a vřelý a zároveň poskytuje řád a pravidla. Dobrý vůdce ostatní inspiruje k tomu, aby jej následovali.*“⁷

6 Prekopová, J. I rodiče by měli dělat chyby. Praha: Portál, 2010, s. 72 -73

7 Friel, J., Friel, L. Sedm největších rodičovských omylů. Praha: Portál, 2014, s. 176

5. ODMĚNY A TRESTY VE VÝCHOVĚ

Odměny a tresty ve výchově je jedno z nejkontroverznějších témat v oblasti výchovy současnosti. Je správné dítě odměňovat či trestat? Pokud ano, jaký je ten správný postup, aby se dosáhlo co nejúčinnějšího výsledku? Jak zabránit tomu, aby dítě nebylo poznamenané právě díky trestům či odměnám? Proč se někteří rodiče uchylují k trestům a někteří se jim vyhýbají jako čert kříže? Do jaké míry je vhodné dítě odměňovat a především za co? To jsou všechno otázky, které trápí nejenom mnoho rodičů a je velmi těžké na ně nějakým uceleným způsobem odpovědět, jelikož se vždy najdou tací, kteří s danou tezí nebudou zcela souhlasit.

Základem je samozřejmě spokojené dítě a rodič. To by mělo zaznít vždy a všude. Proto je důležité si pořádně rozmyslet, jak dítě bude rodič odměňovat či trestat, a pokud vůbec. Pak je také dobré se zamyslet nad tím, co pro rodiče znamenají pojmy odměna a trest. Jak to vnímají ve vztahu k sobě, kdy byli jako malé dítě a setkali se s tímto výchovným nástrojem. Jakým způsobem to na ně doléhalo, co si vybavují a jaký to na ně mělo dopad. A na základě tohoto retrospektivního procesu se buď s odměnami a tresty ztotožnit, či nikoliv. Poté se mohou zaměřit na případné inovativní řešení.

Aby odměny a tresty mohly být efektivní, musí se dodržovat určité postupy a principy. Zprv by oba výchovné nástroje měly být úměrné věku dítěte a taktéž je důležitým determinantem i osobnost dítěte. To, co platí na dítě v předškolním věku, již nemusí a zákonitě ani nebude platit v pozdějším věku dítěte. Pokud v útlejším věku zabírají jako odměna sladkosti, na druhém stupni základní školy bude tato odměna již fádni a neúčinná. To samé platí i u trestů.

Dalším bodem u trestů a odměn je jejich srozumitelnost. Dítě by mělo přesně vědět, zač je odměňováno či trestáno. Zvláště u trestů je to velmi podstatné. Pokud rodič začne vyšilovat, rozčílí se, hrozí dítěti a má na dítě vztek, bez toho aniž by mu vysvětlil, proč tak činí, dítě bude zmatené a nebude zcela chápat, proč je jeho rodič rozzlobený. Pokud se jedná například o užití prostých slov v předškolním věku, kdy ve školce dítě pochytí mnoho nových výrazů, musí mu nejprve rodič vysvětlit, proč se tohle slovo neříká a nepoužívá, co způsobuje, atd. Kdyby k tomuto vysvětlení nedošlo, dítě se začne pít samo, proč právě tohle slovo vyvolalo u rodiče takovou, pro dítě, nepřiměřenou reakci.

U obou výchovných prostředků se autoři taktéž shodují, že by měly být užívány v míře. Jejich časté opakování ztrácí účinnost a zájem dítěte. S tím tedy souvisí i jejich bohatá a

členitá soustava. „ *V odměnách i trestech je nutno vyvarovat se stálého opakování jednoho a téhož postupu. Jestliže rodiče na každý prohřešek dítěte reagují stejně a nedovedou ani své projevy spokojenosti diferencovat a stupňovat, je celá výchova poznamenaná touto jednoduchostí. Jestliže dítě vždy už předem ví, že provede-li něco malého nebo velkého, včera jako dnes, vždycky přijde výprask nebo nekonečné kázání, nebo bolestínský výstup, přestane za nějakou dobu tyto zákroky vnímat a přijme to jako neměnnou, osudem souzenou nutnost.*“⁸

Mezi další velmi důležité pravidlo spadá i to, že jakákoliv předem stanovená odměna za například dobře vykonanou práci, by měla být vždy dodržena, aby nedošlo k narušení vazby vychovávající – dítě. Může dojít ke ztrátě důvěryhodnosti ze strany dítěte k rodiči, může zažívat zmatek a zklamání a celkově se post rodiče v dětských očích snižuje. Důslednost je základem nejen odměn a trestů, ale celého výchovného procesu.

Základem lepšího užívání trestů a odměn je taktéž jejich nepřehánění. Je jasné, že pokud si ihned na začátku zvolíme vysokou laťku například u odměn, nastane okamžik, kdy bude velmi těžké dítě odměnit, tak jak očekává. Pokud má od začátku vše na co si vzpomene, jak bude rodič postupovat dál? Stejná zásada platí i u trestů, kdy se rodič rozhodně natolik buď tak tvrdý nebo děsivý trest, že jen těžko, s přibývajícím věkem dítěte, ho potrestá s nějakým účinkem. Navíc u trestů hrozí opravdu velké nebezpečí, pokud se jedná o fyzické tresty, kdy jednou rodič míru trestu přežene a může dojít k tragédii. „*Proto pozor tam, kde k výchovnému zásahu dochází v nějakém příliš silném vzrušení mysli. Spíš se v zápalu hněvu přežene trest, než se v zápalu radosti přežene výchovná odměna, ale obojí přináší velmi nemilé komplikace, které mohou být příliš dlouhou zátěží pro obě strany.*“⁹

Po zásadách v odměnách a trestech je nyní nutné si vymezit, co jednotlivé pojmy znamenají a jak jsou vnímány.

Za odměnu se považuje taková reakce rodiče, která vždy dítě kladně ohodnotí. Získává tím pocit úspěchu, zadostiučinění, projev lásky a náklonnosti a potěšení. Odměny jsou zpravidla brány jako pozitivní výchovný nástroj, který má dobrý vliv na samotné dítě. Jsou považovány jako motivující prvek ve výchově a rozhodně jsou upřednostňovány před tresty. Pokud rodič chce, aby odměna byla funkční, měl by brát v potaz, že odměna musí být vždy úměrná vůči situaci. Také záleží, zda vychovávající použije emoční či materiální odměnu. Za emoční odměnu se považuje například pochvala. Naopak materiální odměna, jak již napovídá samotný název, je například finanční ohodnocení či dlouho vytoužená hračka. Převažují

8 Matějček Z. Po dobrém, nebo po zlém? Praha: Portál, 2015, s. 77

9 Matějček Z. Po dobrém, nebo po zlém? Praha: Portál, 2015, s. 79

názory, že emoční odměna je účinnější než materiální odměna, neboť uspokojuje především vnitřní motivaci dítěte, zatímco materiální odměňování toto utlačuje do pozadí a žene spíš vnější dětskou motivaci.

Opačným výchovným prostředkem jsou tresty ve výchovném procesu. Ty signalizují negativní hodnocení projevů dítěte. Mají zamezit nežádoucímu chování, které je rodiči spatřováno, jako nebezpečné či nevídané. Pro dítě tresty přinášejí nespokojenost, rozmrzelost, určité omezení a mnohdy častý nesouhlas. Stejně jako odměny, i tresty mají několik podob. Dítě může být potrestáno fyzicky, psychicky či mu může být uložen zákaz.

Zákazy se zdají z trestů jako mírnější varianta, ale není tomu tak vždy. Mnohdy se rodiče uchylují k zákazům typu: nesmíš na žádné akce, zákaz počítače, telefonu, atd. Což je v některých případech v pořádku. Někdy se ale zákazy zaměřují na věci, které mají velmi pozitivní vliv na dětský rozvoj – sportovní aktivita, hra na hudební nástroj, zamezení společenských aktivit, které dítě baví. Dítě se pak logicky nemůže zdokonalovat v daných dovednostech a někdy dochází i k tomu, že rodiče za to dítě ještě potrestají dalším způsobem, jelikož u dítěte nedochází k progresu. Jedná se jeden velký začarovaný kruh.

Psychickými tresty se rozumí časté neopětování lásky, neprojevení kladných emocí, výčitky, strašení a může dojít až k emočnímu vydírání dítěte.

U fyzických trestů jde o pohlavky, facky, plácnutí, třesení dítětem až násilné fyzické napadání dítěte – týrání.

Obě varianty jsou nebezpečné a často se zneužívají. Dítě může mít psychické následky, které se mohou projevit v dospělosti v nejrůznějších sociálních sférách, ať už v partnerském vztahu, kdy člověk, který byl bit od milujících rodičů, pak může pociťovat strach, pokud najde partnera, který ho miluje, neboť se bojí, co může nastat od další milující osoby. Zkrátka čeká další útok, což může být velmi nebezpečné pro nic netušícího a milujícího partnera. Nejedná se ale pouze o partnerské vtahy, ale také mohou nastat problémy v zaměstnání, jelikož psychicky či fyzicky týraný jedinec může mít problém s respektováním autorit nebo naopak se slepě podřizuje jakékoliv autoritě a ostatní lidé toho často využívají. Je tedy velmi důležité zmínit, že v některých zemích jsou jak fyzické, tak psychické tresty na dětech soudně postihovány.

Díky tomu, že odměny a tresty je natolik diskutované téma, vznikly dva výchovné směry, které se vyznačují absencí jednoho či obou výchovných nástrojů. Zrodily se tedy směry, které se nazývají „Výchova bez trestů“ a „Výchova bez trestů a odměn.“

5.1. Výchova bez trestů a odměn

Zastánci tohoto názoru jsou přesvědčeni, že tresty a odměny jsou nežádoucí a nejsou absolutně potřebné ve výchovném procesu. Řídí se pravidlem, že jakýkoliv trest ať už fyzický či psychický je devastující. Podle nich dochází k trvalému psychickému poškození dětské psychiky, která zapříčiňuje mnoho emočních problémů v dospělosti. Lidé, kteří byli vystavováni trestům často trpí antisociálním chováním, jsou mnohdy agresivnější a častěji se u nich dostavuje deprese a úzkost. Jak je zmíněno výše, osobnost dítěte se může vyvíjet buď směrem k agresivitě či úplné pasivitě. Fyzické tresty jsou zde samozřejmě naprosto odstrašujícím případem, ale psychické trestání je svými dopady dohání. Velmi častá varianta je izolace dítěte. Tzv. hanba nebo „jdi do kouta“ můžou u dítěte vyvolat pocit, že je rodič nemiluje. Odloučení, ignorace a absence lásky a pozornosti zajišťuje u dítěte pocit zmatenosti, nejistoty a právě zmiňované nemilovanosti. Děti by měly cítit, že i když udělají něco, co se neslučuje s rodičovskými ideály, i nadále ho milují. *„Další nevýhodou vynucené izolace a všech dalších forem trestů je, že tyto přístupy nijak necílí na skryté příčiny chování dětí a nenaučí je žádným užitečným dovednostem týkajících se rozřešení konfliktů. Trest coby důsledek jejich jednání děti neinspiruje k produktivnímu přemýšlení o tom, co udělaly špatně.“*¹⁰ Je tomu právě naopak, kdy trest dítěte pociťuje jako křivdu a probouzí hněv, který může postupem času narůstat a může vyústit k otevřenému vzdoru a následné pomstě. Jde tedy o nevratné narušení vazby mezi rodičem a dítětem. Děti nemusí být za každou cenu trestány, někdy stačí opravdové naslouchání a pochopení, proč se dítě uchýlilo právě k danému nežádoucímu chování.

Tresty jsou tedy jasně nežádoucí ale s nimi i odměny ve výchově. Jisté je, že odměny nejsou tak nebezpečné jako tresty, ale dle zastánců jsou nevhodné a v mnohých bodech se trestům podobají a to v případě, že pokud si dítě navykne na odměnu a v určitý moment se odměna nedostaví, bere to jako trest, což opět vede k rozmrzelosti a hněvu. Co je ale také velmi zrádné u odměn je samotný záměr dítěte. Opravdu to dělá ze správných úmyslů nebo to dělá cíleně pro odměnu? Jednoduchý příklad: Dítě umyje nádobí, uklidí ho a vynese koš. Za dobře odvedenou práci získá finanční ohodnocení. Udělalo to z vlastního rozhodnutí, jelikož doma funguje jakési rozdělení domácích prací, aby toho jeden člen rodiny neměl na bedrech příliš, nebo to udělalo, protože ví, že za to dostane peněžní obnos? Jaké hodnoty se dítěti vštěpují? U odměn je také velmi komplikované jejich četnost, úměrnost a kdy je

¹⁰ Solterová A. Bez trestů a odměn. Triron, 2019, s. 119

vhodné již dítě neodměňovat. Složitá je též situace, pokud rodiče mají více dětí – mladší sourozenec dostává menší odměnu než starší sourozenec či to má být obráceně, nebo mají oba dostávat stejně?

Někdy je u odměn těžký jejich dopad nebo účinek, který nemusí vyústit v to, co doufali rodiče, že se stane. „*Jeden zajímavý pokus například ukázal, že děti v předškolním věku, které po kreslení obdržely neočekávanou odměnu, posléze o tuto aktivitu ztratily zájem, když za ni přestaly být odměňovány. Naopak děti, které za ně nikdy žádnou odměnu nedostaly, bavilo kreslení dál. Zdá se tedy, že když děti odměňujeme, poslechnou nás jen proto, aby byly odměněny, a ztratí kontakt se svými původní zájmy a svou vnitřní motivací.*“¹¹

Musíme ale také rozlišovat, že někdy jsou děti opravdu rády odměňovány a mají k tomu pádný důvod. Pokud se dítě dobrovolně rozhodne, že bude například sbírat perličky za každou označenou knihu v knihovně, kterou přečte a na konci se sečtené perličky promění v měnu, která jim umožní vytouženou odměnu, pak je to zcela v pořádku, neboť dítě to bere jako hru a nevnímá to, jako úkol který musí splnit. (Tento program probíhá například v městské knihovně v Záhřebské ulici na Praze 2)

Výsledkem výchovy bez trestů a odměn je tedy neomezování dítěte jakoukoliv formou trestu nebo odměny. Rodič by neměl se svým dítětem manipulovat, necvičit ho jako zvířátko, ale má mu být oporou, rádcem a průvodcem jeho dětským a následně i dospělým životem.

5.2. Výchova bez trestů

Vedle výchovy bez trestů a odměn se vytvořila druhá skupina zastávající názor, že výchova je mnohem snadnější bez trestů, ale naopak se neobejde bez odměn.

Tresty jsou vnímány jako něco, co výchově škodí, není to účinné a navíc to nemyslí na budoucnost, ale jedná se o akt, který pracuje s přítomným okamžikem a nedomýšlí důsledky a samozřejmě neřeší efektivně konflikt. Dítě prožívá samé negativní emoce – je smutné, hněvá se, pláče, truceje a samozřejmě zažívá strach z nadcházejícího trestu, který může vyvolat řadu dalších sekundárních problémů – pomočování, vady řeči, nemluvnost, aj. Je zde ale důležité zmínit, že děti se velmi rychle učí a ve většině případů se posléze trestům umí obratně vyhýbat. Bohužel ale dochází k tomu, že se nejedná o zcela čestné chování – dítě lže, chodí za školu, vymlouvá se, přisuzuje vinu druhým atd. Potrestané dítě se tedy maximálně naučí, dle zastánců této výchovy, vykličkovat z nepříjemné situace nějakým ne příliš poctivým

11 Solterová A. Bez trestů a odměn. Triton, 2019, s. 121

způsobem. Dítě se nenaučí skutečně pracovat s problémovou situací a nedokáže ji efektivně vyřešit. Naopak se dítěti dostává model chování, kdy je legitimní používat fyzické násilí k tomu, aby dosáhlo svého. (např. výprask) Navíc rodič ukazuje, že sám nedovede situaci vyřešit lépe než potrestáním – násilím. A jelikož víme, že dítě se učí nápodobou, tak v mnohých případech dochází ke stejnému chování i u dítěte, kdy napadá či šikanuje slabšího spolužáka. Samozřejmě zde hraje roli i stoupající dětská agrese, která se rozvíjí během čteného trestání.

Jak tedy účinně a bezbolestně dát dítěti najevo, že je něco v nepořádku? K tomuto tématu se velmi výstižně vyjádřil i český psycholog Václav Mertin. „ *Ránu můžeme většinou snadno a bez ztráty účinnosti nahradit jiným opatřením. Když malé dítě znovu a znovu sahá tam, kam nemá, místo plácnutí nebo okřiknutí ho můžeme opakovaně odvést nebo mu můžeme přidržet ruku a držet ji tak dlouho, dokud nepřestane. Při tom se na něj můžeme přísně tvářit a samozřejmě mu opakovat, že si nepřejeme, aby to dělalo. Pro dítě se jedná o nepříjemné opatření, nicméně jde o logické vyústění jeho přestupku. Nejde o trest.*“¹²

Odměny jsou zde ale naopak velmi vítány a nejsou brány jako něco škodlivého. Pozitivní zpětná vazba pro dítě je důležitá a nejen pro něj. My jako dospělí jsme často taktéž rádi pochváleni a vážíme si, když někdo dokáže ocenit naše úsilí. K odměnám se váží klasická pravidla jako jejich úměrnost věku a dané situaci, nechválit dítě za každou maličkost, vyvarovat se chválení vlastností ale ocenit danou činnost, neopakovat dokola jednu a tu samou odměnu, která díky neměnnosti velmi rychle zevšední. Těchto zásad by se měl držet každý rodič, který preferuje výchovu bez trestů, pokud opravdu chce dobře a účinně pochválit či odměnit své dítě.

V tomto případě se uvádí všechny možné formy odměn, kdy se neodsuzují ani materiální odměny v podobě peněz či dražších dárků. Samozřejmě i u nich platí stejná pravidla jejich užívání. Někdy je ale přeci jenom lepší, a dítě to např. v mladším věku více ocení, když se materiální odměna změní na zážitkovou odměnu – rodič si udělá s dítětem filmový večer, společné uvaření oblíbeného jídla, sportovní aktivita, dítě a rodič při oblíbené dětské aktivitě, atd. Záleží tedy na rodičovské iniciativě, jak hodlá své dítě odměnit.

Pokud u trestů bylo zmíněno chování nápodobou, to samé platí i u odměn. Dítě se učí, že někoho pochválit a odměnit je naprosto normální. Dokáže ocenit snahu a úsilí u druhých, sdílí s nimi radost a dokáže říci krásná slova o druhých lidech mnohem snadněji než děti, které na chválu nejsou zvyklé.

12 Mertin V. *Výchova bez trestů*. 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2013, s. 42

6. MOTIVACE A MANIPULACE VE VÝCHOVĚ

V předešlých kapitolách jsme se zaobírali výchovnými styly, tresty a odměnami. To, aby toto vše bylo ve výchovném procesu efektivní a úspěšné, závisí taktéž na způsobu, jakým rodiče s dítětem pracují, hovoří a dožadují se vhodného chování. V tomto případě je jedno, o jakém výchovném stylu se zmiňujeme. K manipulaci či motivaci může docházet v jakémkoliv výchově a to ať již vědomě či nevědomě. Důležité je zmínit, že mezi motivací a manipulací je velmi úzká hranice, která se velmi často obtížně rozeznává. Dost často se setkáváme s názory, že manipulace je něco špatného a naopak motivace značí něco dobrého. Je to především dáno definicemi, které vyjadřují, co jednotlivé pojmy znamenají. Pokud se definuje manipulace, je brána jako negativní a nežádoucí prvek nejenom ve výchovném procesu. Zatímco motivace je vnímána pozitivně, co by rozhodně nemělo ve výchově chybět. Nyní tedy k samotným definicím. Jako první si definujeme manipulaci. „ *Manipulace je (...) takové působení na vykonavatele určitého děje, které v něm vzbuzuje představu, že je jeho průvodcem, aniž by si uvědomoval, že je jen nástrojem v rukou skutečného průvodce.* “ Na druhé straně stojí motivace, která se vymezuje takto: „*souhrn hybných činitelů, který jedince podněcuje, podporuje, aktivizuje, dodává mu energii k určité činnosti či chování k sobě i ostatním, nebo naopak tuto jeho aktivitu tlumí, nerozvíjí, v činnostech, učení a osobnosti.* “ Obě definice jsou ještě jednou zmíněny v následujícím textu, kde ukazují rozdíl mezi těmito pojmy v praxi.

Manipulace

Zajisté si každý s manipulací ihned spojí s autoritativním stylem výchovy, kdy se dítěti dávají zákazy, příkazy a tresty. Jde to ale i jinak, přičemž dítě má pocit, že je k něčemu vedeno za pomoci rodičovské motivace, ale ve skutečnosti je dost zásadně rodičem manipulováno. Jedná se o tzv. skrytou manipulaci. To ale samozřejmě ihned neznamená, že každý rodič skrytě manipuluje se svým dítětem, někdy k tomu dochází opravdu nevědomky, aniž by si rodiče uvědomovali, že právě manipuluji se svým dítětem a jedná se pouze o dobře míněnou radu, postoj, atd. Mezi manipulační prvky nemusí tedy nutně spadat pouze příkazy a tvrdé požadavky. Rodiče mají občas ve zvyku své ratolesti „nálepkovat“, což znamená, že dítěti ze strany rodiče připadne jakási škatulka: „Ty jsi ta chytřejší a inteligentnější z naší rodiny.“ Nebo: „On je spíše manuálně zručnější ...“ a mnohé další. Obvyklými jsou i tzv. scénáře nebo proroctví typu: „Z tebe nikdy nic nebude“, které jsou velmi nebezpečné, ač se

to na první pohled vůbec nezdá. „*Nesou s sebou riziko, „sebenaplňujícího“ se proroctví, které vytváří představu dítěte o sobě samém, a vedou je do budoucna k naplňování této představy. Snaha rodičů formovat dítě určitým způsobem se tak, paradoxně, může zvrátit v opačný výsledek.*“¹³ Těmito výroky dostává i dítě jakousi zpětnou vazbu, jak by se dle rodičů mělo chovat a jaký způsob chování je přijatelné a tím pádem je i vyžadováno. Př: „Děláš mi jen samou radost tím, že nosíš samé jedničky a hodně se učíš.“

Co to tedy ta manipulace ve výchově znamená? Je nutné si tedy definovat, co označuje samotný pojem manipulace. Nejedná se o lehký úkol, neboť každý si pod tímto pojmem představí trochu jinou představu. „*Manipulace je (...) takové působení na vykonavatele určitého děje, které v něm vzbuzuje představu, že je jeho průvodcem, aniž by si uvědomoval, že je jen nástrojem v rukou skutečného průvodce.*“¹⁴ Jisté ale je, že se jedná o záměrné působení na danou osobu, s výsledkem určitého chování, které je očekáváno ze strany druhé - manipulující.

Autorka několika knih věnovaným právě manipulativnímu chování, Isabelle Nazare – Aga, uvedla v jedné ze svých nejnovějších knih „Manipulativní rodiče“ třicet charakteristických prvků, které vyobrazují manipulativního rodiče. Jsou velmi obecné ale trefné. Je tedy možné, že mnoho rodičů se v nějakém bodě najde, což je ale naprosto v pořádku, pokud se jedná o ojedinělé případy. Mezi těmito body například najdeme tyto znaky manipulativní osobnosti - rodiče:

- *Snaží se nám vlichotit, dává nám dárky nebo se k nám najednou chová starostlivě.*
- *Daří se jí dosahovat svých cílů, avšak na úkor druhých.*
- *Nutí nás dělat věci, které bychom pravděpodobně z vlastní vůle nedělali.*
- *Když chce druhého o něco požádat nebo mu něco nařídit, velmi často to udělá na poslední chvíli.*
- *Sází na nevědomost druhých a snaží se působit dojmem, že je něco víc.*
- *Ignoruje prosby druhých, i když tvrdí, že je bere vážně.*
- *Dovolává se logických důvodů ve snaze zakrýt, že o něco žádá.*
- *Zpochybňuje kvality, způsobilost a osobnost druhých – kritizuje, i když se tváří, že tomu tak není, znevažuje druhé a soudí je.*¹⁵

13 <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/manipulace-ve-vychove.237.html> staženo dne: 11.8.2020

14 Wróbel, A. Výchova a manipulace. Grada, 2008, s. 24

15 Nazare – aga I. Manipulativní rodiče. Praha: Portál, 2016, s. 14 - 20

Zajisté není nutností, aby se manipulující rodič choval pouze těmito danými způsoby. V zásadě platí, že k manipulativnímu chování ve výchově patří výčitky či citové vydírání, které nutí dítě k tomu, aby něčeho dosáhlo. Většinou se jedná o představy rodičů, které jsou podle nich nejlepší pro jejich dítě. Rodiče mají velmi často potřebu prosazovat své děti v oblastech, kde sami dříve neuspěli nebo nedosáhli takových výsledků, které byly od nich očekávané. Proto tedy tlačí své dítě do něčeho, co ani samo mnohdy nechce, ale protože dělá svým rodičům „jenom samou radost“, zůstává a nepolevuje, což vede k potlačování dětských vlastních potřeb a zážitků. V pozdějším věku může samozřejmě dojít k zmiňovanému vzdoru nebo se může dostavit pocit prázdna právě z toho, že v dětství nenaplnili své tužby a přání. To může vést ke zkoumání nových oblastí a vymanění se z rodičovského vlivu, který může v krajních případech zahrnovat i experimenty s nejrůznějšími typy závislostí. Rozhodně to tedy vede k úplně odlišnému způsobu života dítěte, který byl očekáván ze strany rodičů.

K manipulativnímu chování ve výchově patří taktéž absolutní rodičovská pravda, která je jediná a neomylná. Čemuž se současné výchovné styly snaží vyhýbat právě díky respektujícímu přístupu. Stačí si uvědomit, že je pravdivých a možných i více možností a s dítětem vše v klidu probrat, neboť i ono má na danou věc svůj pohled. To je samozřejmě nejlepší výchovný scénář, který vede k vzájemnému respektu a dítě může být lépe ochráněno před manipulativním chováním v pozdějším věku. V mnohých případech tomu tak bohužel ale není. Rodič není schopen uznat i jiné varianty a po dítěti se vyžaduje plné respektování dané pravdy.

Je tedy zjevné, že pokud je dítě od útlého věku ovlivňováno jakýmkoliv manipulativním chováním, je velmi negativně zasažena jeho osobnost. Jde především o vnitřní konflikt dítěte, který prožívá. Pokud mu jeho milující rodiče či jiné blízké osoby přinášejí nerůznější formy manipulace, které mají zapříčinit určité vzorce chování, které jsou ze strany rodičů vyžadovány, namísto klasických způsobů vyjádření podpory, respektu a lásky, může dítě zažívat nepříjemné pocity a emoce. V první řadě může nastat stav, kdy je dítě rozhořčené, nešťastné a našťvané – vzdor vůči rodičům. V druhém případě vzniká bezmezná poslušnost, poddajnost a podřízenost, kdy si dítě neutváří své vlastní názory, ale podřizuje se autoritám. Ať už se jedná o první či druhou variantu, je zjevné, že obojí narušuje vztah mezi dítětem a rodičem a především, jak již bylo zmíněno, to zasahuje do osobnosti dítěte, kdy to může a pravděpodobně i bude ovlivňovat jeho budoucí život a bude to mít negativní dopady.

Zdá se tedy, že současné trendy v rodičovských stylech výchovy nahrávají spíše k odstraňování toho nežádoucího chování ve výchově. Stále se ale najdou i takové výchovné

styly, které se k tomuto otevřeně hlásí a tvrdí, že se jedná o upevňování sebevědomí dítěte a považují to za přirozenou součást výchovy. Záleží tedy na osobnosti rodiče, zda je sám schopný si uvědomit, že k manipulativnímu chování dochází, což je v mnohých případech asi to nejtěžší, a zamyslet se nad tím, co by mohl dělat jinak a lépe, aby se dítě necítilo nesvé, utlačované a ponižované či prázdné. Důležité je i pracovat se samotným dítětem, které učíme k rozvoji jeho kritického ducha. „ *Dítě věří pohledu na život, který se mu předkládá. Nekriticky přijímá prioritní hodnoty svých rodičů. A právě jeho konfrontací s realitou tím, že mu klademe otázky a chceme, aby na ně odpovídalo, posilujeme jeho kritického ducha.*“¹⁶ Což má právě zapříčinit ochranu před manipulativním chováním.

Motivace

Dalším běžným výchovným prostředkem je motivace ve výchově, kdy se opět rodič snaží své dítě dostat tam, kde by podle něj dítě mělo být, nebo se snaží, aby dítě dosáhlo co nejlepších výsledků za pomoci motivačního procesu. Je to jeden z nejběžnějších výchovných nástrojů, který ale bohužel často sklouzává právě k zmiňovanému manipulativnímu chování.

Nejdříve je ale opět potřeba definice, která nám osvětlí hlavní rozdíl mezi manipulací a motivací, která tedy znamená: „*souhrn hybných činitelů, který jedince podněcuje, podporuje, aktivizuje, dodává mu energii k určité činnosti či chování k sobě i ostatním, nebo naopak tuto jeho aktivitu tlumí, nerozvíjí, v činnostech, učení a osobnosti.*“¹⁷

Pokud manipulace je spojována s tresty a příkazy, motivace je neoddelitelně spjata s odměnami. Hodně toho bylo vysvětleno viz kapitola 5“ Odměny a tresty.“ Zásadní pro motivaci je její vnitřní a vnější působení na dítě. U vnějších jsou to právě zmiňované pochvaly, odměny ale taktéž tresty. Vnitřní motivace, která je podstatně důležitější a stěžejní ve výchovném procesu, neboť tu by právě rodiče měli podporovat a snažit se jí společně s dítětem rozvíjet, se jedná především o nejrůznější potřeby dítěte – „*např. potřeba růstu, kompetence, poznávat, sociální interakce*“¹⁸ či potřeba jakékoli činnosti, které si dítě usmyslí. Jak již bylo zmíněno, odměny a pochvaly snižují vnitřní motivaci dítěte. Jak tedy motivovat dítě správně, aby celý výchovný systém neztroskotal na právě zmiňovaných odměnách? Jak se vyhnout tomu, aby dítě neplnilo úspěšně úkoly pouze na základě motivačního výsledku –

16 Nazare – Aga, I. Manipulativní rodiče. Praha: Portál, 2016, s. 182

17 Čáp, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 1993, s. 84

18 <https://kdep.vse.cz/wp-content/uploads/page/186/Motivace-ve-vychove-a-vyucovani.pdf>, staženo dne: 12.8.2020

odměn? Mnozí odborníci se domnívají, že závisí na přirozené autoritě rodiče, patřičně dítěti vysvětlit, proč by se mělo dané aktivitě nebo úkolu věnovat, co z toho plyne a poté náležitě ocenit jeho snahu a píli, která zaručí tolik očekávaný úspěch. Samozřejmě vše s rozvahou, v klidu a hlavně upozornit a vysvětlit, že pokud dítě udělá chybu, neznamená to žádnou tragédii a opět ho motivovat dál, aby se nevzdávalo a zkusilo to znovu. To vše souvisí s tím, že rodič musí být sám se sebou vyrovnaný a dokáže uznat, že se zmýlil, že ne vše jde přesně podle plánu a postavit se opět na nohy a jít do toho znovu, popřípadě ukázat dítěti, že jsou i jiné možnosti. Rodič tedy sice dítě také vede určitým směrem, jako manipulace, ale rozhodně ne za každou cenu a především nepotlačuje potřeby dítěte a zároveň neprosazuje své přání.

7. PŮVODNÍ VÝCHOVA X SOUČASNÁ VÝCHOVA

Představili jsme si nejrůznější pohledy na výchovné styly. Teď ale vyvstává otázka, proč se někteří rodiče uchylují k novým metodám výchovy. Vždyť oni sami si prošli výchovou od svých rodičů, mají tedy jakýsi výchovný vzorec, který mohou opakovat a praktikovat ve výchově svých vlastních dětí.

Existuje skupina rodičů, kteří nad výchovou nepřemýšlí, jedná se o skupinu, která sama měla pohodové dětství a nemají potřebu analýzy něčeho, co u nich v dětství fungovalo. Pokud tito rodiče mají dobrý základ, mají na své děti dostatek času a výchova probíhá hladce, jde výchova jakoby sama. I tady může nastat chvíle, kdy přijde nečekaný výchovný problém. To je čas, kdy se možná i tato skupina rodičů začne zamýšlet nad změnou ve výchově nebo začnou pročítat odborné publikace nebo jen diskusní fóra ostatních rodičů.

Důležité je zmínit, že současná výchova se může trochu lišit od původní výchovy i díky základním znakům, které má každý z nás. Mezi primární vlivy, které ovlivňují samotnou výchovu samozřejmě patří klasické psychologické aspekty jako: temperament, osobnostní rysy, komunikace, hodnoty rodičů a emoční inteligence. Také záleží, jaké mají vytyčené cíle a čeho chtějí ve výchově vlastních dětí dosáhnout. Existuje ale i řada dalších příčin, proč se výchovný styl zcela liší od původní výchovy. Jaké jsou tedy ty sekundární důvody ke změně výchovného stylu? Je jich několik a my se podíváme na ty nejzákladnější.

1. Z mnoha odborných článků a knih je patrné, že pro mnohé rodiče, byla jejich původní výchova často nedostatečná, traumatizující či postrádala určité prvky, které jsou v dnešní době samozřejmostí. Z toho důvodu se nastávající rodiče uchylují k jiným variantám výchovy. Je tedy zřejmé, že se budou snažit odvrátit od autoritativní výchovy k liberálnějšímu stylu výchovy. Někteří ale tápají, jak na takový styl přejít, když sami nepoznali, jaké to je a jaký to má dopad na dítě. V první řadě by se měl rodič vypořádat sám se sebou, aby mohl dosáhnout úspěšné výchovy svých dětí. Co tedy v tomto případě udělat pro to, aby se rodiče neuchylovali ke stejným chybám a nepociťovali stejné negativní emoce? Na tuto otázku odpovídá kniha „*Sedm největších rodičovských omylů.*“ „*Vyhnutí strašáků svého dětství neznamená někoho vinit – znamená to odstranit si z očí pásku, abyste přestali být vězni automatických vzorců chování, které jste si osvojili v dětství.*“¹⁹ Nemělo by se ale jednat o pocity zlosti,

19 Friel, J., Friel, L. *Sedm největších rodičovských omylů.* Praha: Portál. 2014, s. 170

výčitky nebo přenášení viny na někoho dalšího. Mělo by dojít k odpuštění a k uvědomění si, že i rodiče mohou chybovat.

2. Dalším důvodem výběru nového výchovného stylu je tzv. "jít s dobou." Někteří rodiče zkrátka nemohou odolat stále nově přibývajícím výchovným trendům, zkoušejí nové vychytávky a snaží se být co nejvšestrannějšími vychovateli. Usilují o nepřeborné množství informací, zážitků a výchovných metod či prostředků, které mohou dítěti předat. V tomto případě ale také velmi záleží na společenských kruzích, ve kterých se rodiny nacházejí. Přeci jenom i tento faktor má obrovskou váhu a mnohdy rozhoduje o tom, jakým směrem se výchova bude uchylovat. Nynějším trendem ve výchově jsou výchovné skupiny, kde se scházejí matky, které si předávají nerůznější zkušenosti, dávají si rady a tipy na vybavení pokojíčků, chodí na společné akce i s dětmi, kde dělají nejrůznější aktivity, atd. Mateřské skupiny mohou zajisté nějakým matkám pomoci, ale zároveň můžou i poměrně dosti uškodit. Zkrátka a jednoduše, jak tu zde bylo zmíněno již několikrát, každé dítě je individualita a ne vždy na něj platí to samé jako na druhou ratolest v jeho věku.

Ještě větší vliv než společenské kruhy má společnost sama. Požadavky, představy či záměry výchovy se mění zároveň se změnou společnosti. To, co dříve bylo naprosto normální a užívalo se ve velkém, jako např. tresty, dnes je skoro již tabu a preferuje se výchova bez trestání. Dnešní otevřená doba tedy přináší mnoho zajímavých ale i nebezpečných typů, jak má taková správná výchova vypadat. V tomto směru jsou důležitá média, která tyto informace šíří a dává jim nálepku „100 % zaručenosti.“ Proto je v dnešní společnosti tolik inovativních možností, jak vychovávat své děti a rodiče mohou zkoušet jeden výchovný trend za druhým.

3. Třetí skupina rodičů, která se odvrátila od původní výchovy, se na počátku snažila dodržet předešlý typ výchovy, kterou sami zažili, ale zkrátka se neosvědčila. Takže nastal proces hledání účinnější výchovy ať už vlastními silami nebo za pomoci odborníka. Ten může navrhnout několik variant, jak s dítětem pracovat, jak by mohli rodiče reagovat na dané výchovné situace, atd. Existují i odborníci, kteří zveřejňují svá videa, kde dávají konkrétní příklady výchovy a radí, jaký mají zaujímat rodiče postoj. Většinou se jedná o případy z jejich odborné praxe a tím dávají možnost i ostatním rodičům nahlédnout do jiných domácností a ukázat jim, že i jinde řeší podobné zapeklité výchovné problémy. Většinou se tak rodiče připraví o některé z výchovných metod, které mohou mít smysl, pokud se použijí v pravý čas a na pravém místě.

4. Mezi další skupinu rodičů patří ti rodiče, kteří si ve vlastní výchově nevěří. Jedná se o skupinu rodičů, kteří by rádi byli ideálními rodiči, aniž si uvědomují, jak iracionální toto přání je. Tito rodiče se cítí být pod tlakem společnosti, která neustále upozorňuje, co vše může dítě traumatizovat, a snaží se řešit, zda je výchova příliš přísná nebo příliš laskavá. Tím, že jsou tito rodiče, ale ustrašení, dělají si věci složitější, než ve skutečnosti jsou. Dostanou se do bodu, kdy nejsou schopni se sami sebe zeptat, co bych ve skutečnosti, v dané situaci, udělal opravdu já, sám za sebe? Nejsou schopni si přiznat, že existují situace, kdy zakřičet nebo důsledně zasáhnout, je v danou chvíli správné řešení. Pro rodiče je důležité uvědomit si své limity a nesnažit se být za každou cenu ideálním rodičem. Dítě pak může dostat pro svůj budoucí život důležitou informaci, že život není vždy ideální a spravedlivý.

Jak vidíme, existuje řada důvodů, proč současní rodiče volí spíše nový výchovný směr, než ten, který tak dobře znají ze svého dětství. Tomuto tématu se bude věnovat především praktická část, která se bude snažit dokázat vztah mezi výchovou původní a výchovou současnou.

Na závěr by bylo dobré uvést, že dnešní rodiče by se měli více uvolnit a věřit více své intuici. Odborné statě a názory ostatních rodičů brát v potaz spíše jako doprovodná doporučení, ne jako dogma. Děti rodiče nevychovávali jen pro dnešní dobu, ale hlavně pro budoucnost. Jak nám nedávná pandemie ukázala, nikdo z nás neví, jak budoucnost bude vypadat, jaké schopnosti či dovednosti budou děti potřebovat. Výsledkem dnešní výchovy by mělo být zdravé dítě a hlavně odolné, spokojené, úspěšné a nesobecké dítě, které si bude umět poradit s přicházejícími problémy i bez rodičovského zázemí.

PRAKTICKÁ ČÁST

1. METODIKA PROVÁDĚNÉHO ŠETŘENÍ

1.1 Cíle šetření

Cílem této práce je vyhledat a analyzovat nově vznikající rodičovské trendy ve výchově a přijít na to, proč se někteří rodiče uchylují k jiným výchovným prostředkům než na ty, na které byli zvyklí ze svého dětství. Práce se také zaměří na to, zda existuje závislost mezi jejich současnou výchovou svých dětí a na své vlastní zkušenosti s výchovou jich samotných.

Pro lepší naplnění hlavních cílů si vytyčuji dvě hlavní výzkumné otázky, které se vztahují k dotazníkovému šetření.

Výzkumná otázka 1 - Jaký výchovný styl je v současné době nejvíce preferován ze strany námi zkoumaných rodičů?

Výzkumná otázka 2 – Ovlivňuje původní výchova v rodině zkoumaného vzorku současnou výchovu jejich dětí?

Praktická část tedy sleduje vztah mezi prožitým typem výchovy samotných rodičů a následně současnou rodičovskou výchovou svých dětí. Hledá příčinu, proč si současní rodiče vybírají raději alternativní typ výchovy než tradiční výchovu, ve které byli sami vychováváni.

1.2. Zvolená metoda šetření

Jedná se o kvantitativní výzkum, který umožňuje zkoumat vztahy a závislosti mezi vybranými jevy. Dále kvantitativní z důvodu toho, že se jedná o velkou část populace - rodiče, proto má být výzkum dostatečný, co se týče vzorku respondentů. Navíc chceme dosáhnout co nejvíce odpovědí v daném tématu. Kvantitativně orientovaný výzkum, definuje Kerlinger jako: „systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků o předpokládaných vztazích mezi přirozenými jevy“²⁰. Z vybraných kvantitativních designů jde o korelační výzkum, který ověřuje vztah mezi posuzovanými jevy, v našem

20 Kerlinger, F. N. (1972). *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum.*, str. 27. Praha: Academia.

případě vztah původní výchovy x současná výchova. Pro realizaci vlastního výzkumného šetření byla zvolena výzkumná technika dotazníku. Tato technika bývá často používána jak ve výzkumu hodnot, tak výchovných stylů. Na první část dotazníkového šetření byl vytvořen vlastní dotazník, který je ověřeným nástrojem, charakterizujícího respondenta na základě jeho pohlaví, dosaženého vzdělání, věku, typ rodinného zázemí v dětství, atd. Druhá část nástroje byla zaměřena na zjištění výchovného stylu rodičů respondentů, k čemuž mě inspiroval „Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině“²¹ podle Čápa, jehož dotazník byl primárně zaměřen na adolescenty, i přesto byly použity z jeho dotazníku některé pokládané otázky, přesněji bylo vybráno jedenáct otázek z původních čtyřiceti, které měly objasnit výchovný styl rodičů, respondentů. Na základě toho byla tato část dotazníku i jinak vyhodnocena. Byla vytvořena tabulka kategorizací jednotlivých otázek a jejich zařazení do výchovných stylů – autoritativní, liberální a demokratický styl výchovy (viz příloha č.1). Poslední část dotazníku se skládá z otevřených otázek, které zjišťují výchovný styl aplikovaný respondenty na jejich potomky.

Ještě před zahájením dotazníkového šetření, byla vytvořena analýza, která zkoumala vztah výzkumných otázek a otázek v samotném dotazníku. Šlo o ověření, zda dotazníkové otázky opravdu mohou odpovědět na výzkumné otázky práce. Analýza je v přílohách pod číslem 2.

Před samotným zahájením dotazníkového šetření byl ještě proveden předvýzkum, kterého se zúčastnilo 15 účastníků, aby byla prověřena smysluplnost otázek, zda jsou otázky dobře položené, zda je začátek dotazníku dobře formulován a respondent ví, čeho se přesně téma týká a zda správně rozumí vysvětleným pojmům. Následně proběhla reflexe se všemi účastníky předvýzkumu, kde se probírali jednotlivé otázky a odpovědi.

1.3.Vzorek a způsob jeho výběru

Hlavní vybraný vzorek v našem případě je cílený na rodiče, kteří jsou součástí komunity Základní školy Londýnské v Praze, jelikož jsem pedagogem právě na zmiňované ZŠ a zdejší komunitu dobře znám. Dalším vzorkem jsou rodiče z MŠ U Studánky, v které pracuje moje matka jako pedagog a také z toho důvodu, že se jedná o jinou věkovou kategorii dětí. Součástí

²¹Čáp, J., & Boschek, P. (1994). *Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině*. Bratislava, Brno: Psychodiagnostika.

výzkumu je i náhodný vzorek rodičů, kteří jsou dotazováni prostřednictvím sociálních sítí – Facebook a Instagram. Cílem práce není porovnávat jednotlivé komunity, nýbrž zajistit práci co nejvíce rozmanitý vzorek dotazovaných.

1.4.Způsob analýzy a vyhodnocení dat

Dotazníky jsou jednak předávány osobně a dále jsou posílány elektronicky přes avizované sociální sítě. Aby dotazník mohl být rozeslán i v elektronické podobě, je vytvořen a odeslán přes internetovou aplikaci Survio.com. Následně jsou dotazníky analyzovány – jednotlivé odpovědi sumarizovány a interpretovány. Dále jsou jednotlivé odpovědi vyhodnocovány a znázorněny pomocí grafů. Poté jsou závěry k výzkumu okomentovány a jsou zde i prezentovány náměty pro závěr práce.

2. DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Dotazníkové šetření bylo prováděno v období od 22.2. do 14.3. 2021. V této době bylo získáno 157 odpovědí.

Vzorek: Výzkumného šetření se zúčastnilo 123 žen a 34 mužů ve věku od 21 do 67 let. Dosažené vzdělání respondentů zahrnuje všechny stupně vzdělávání. Nejčastějším typem vzdělání je ale vysokoškolské. Co se týče počtu dětí respondentů, tak se objevuje počet od jednoho do čtyř dětí a ty jsou ve věkovém rozmezí od 0,5 roku do 48 let. Pohlaví dětí je vyrovnané. Respondenti žijí z velké části v úplných rodinách.

Dotazník se sestával z 30 otázek. Přesněji z 24 uzavřených otázek a z 6 otevřených otázek. Na všechny otázky respondenti odpovídali písemně buď přes internet či osobně.

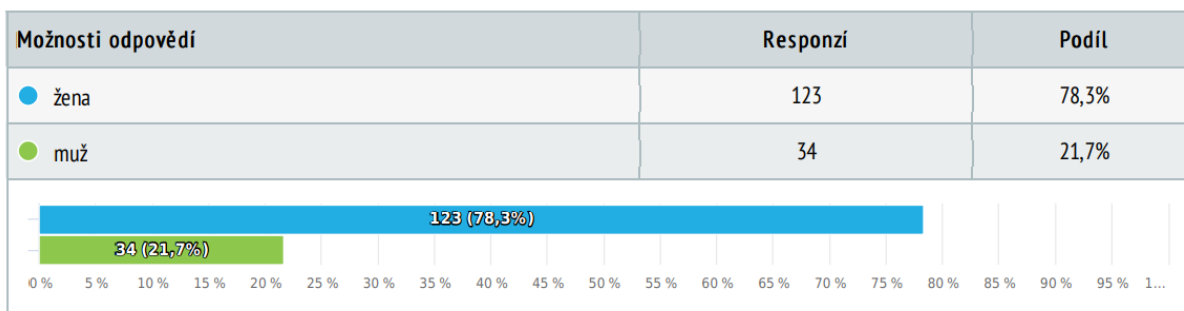
Zpracování: Každá otázka má své přesné znění. Zároveň je u ni i procentuální vyjádření výsledku v návaznosti na celkový počet respondentů. Další částí je i připojený graf, který taktéž zachycuje výsledky dané otázky. V neposlední řadě je připojen i komentář k danému výsledku.

Výsledky dotazníkových otázek jsou podkladem nejen pro teoretickou ale především pro praktickou část práce. Jsou tedy okomentovány a doplněny o grafy. Za touto dotazníkovou analýzou získáte résumé výsledků průzkumu.

2.1. Interpretace výsledků z dotazníku

Výzkumný vzorek v číslech:

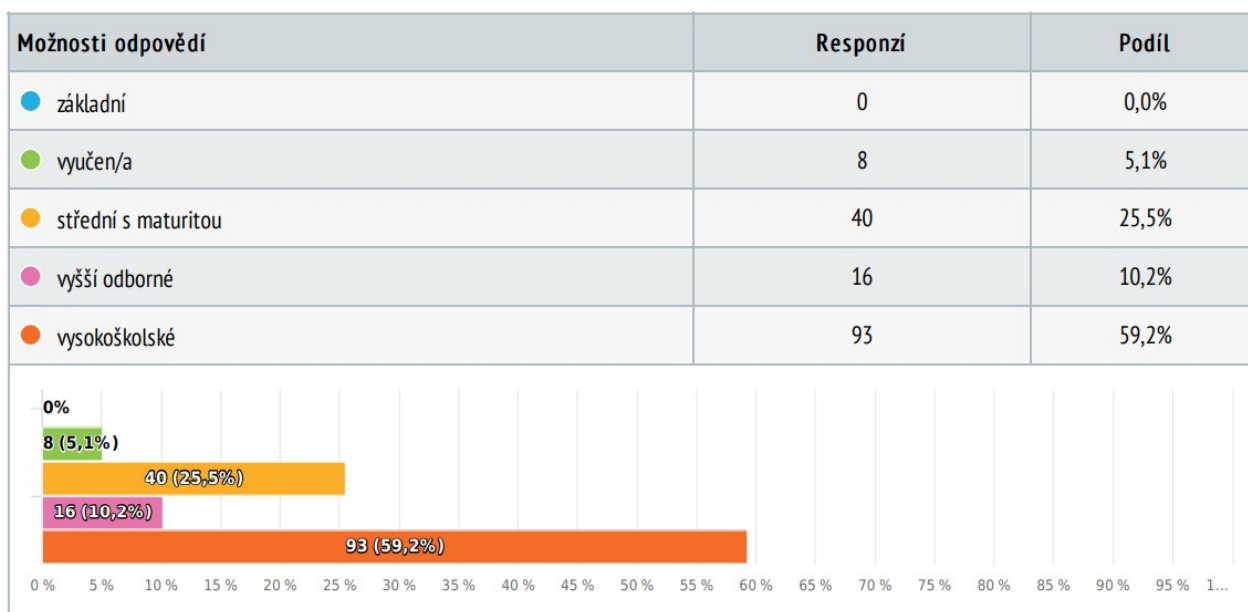
Pohlaví:



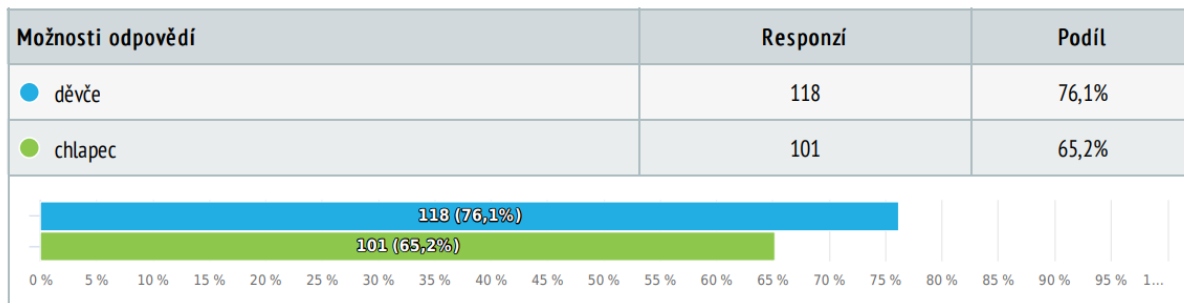
Věk:

Respondenti odpovídali slovně. Rozmezí je od 21 do 68 let.

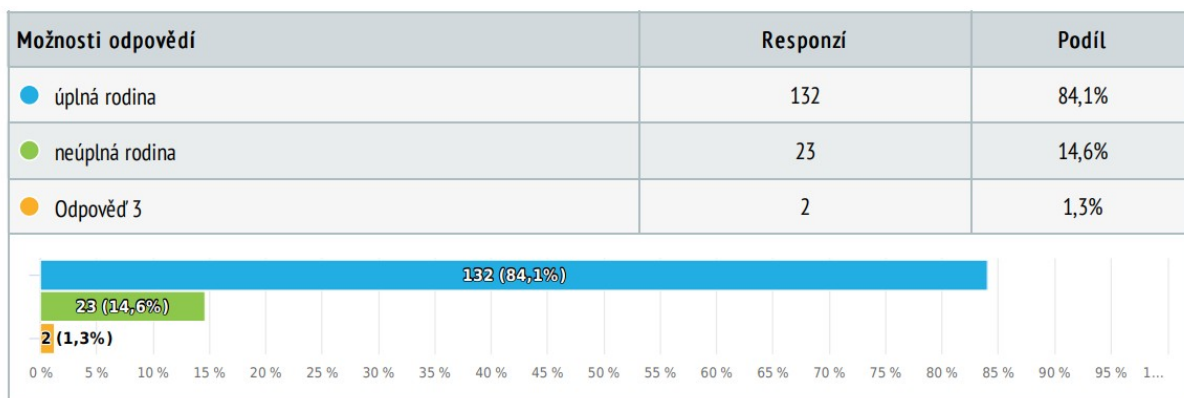
Vzdělání:



Pohlaví dětí:

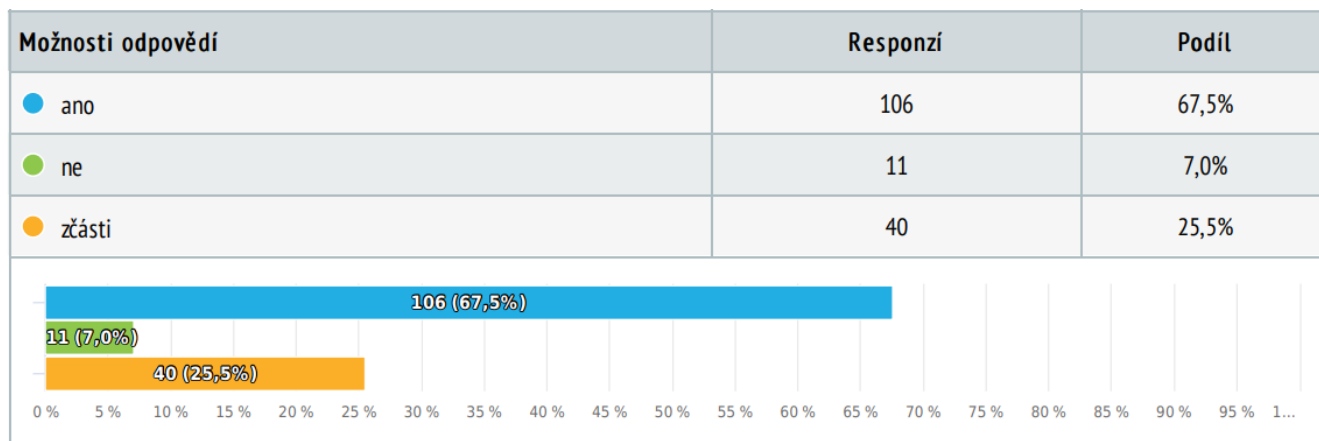


Typ rodiny:



Zpracované výsledky:

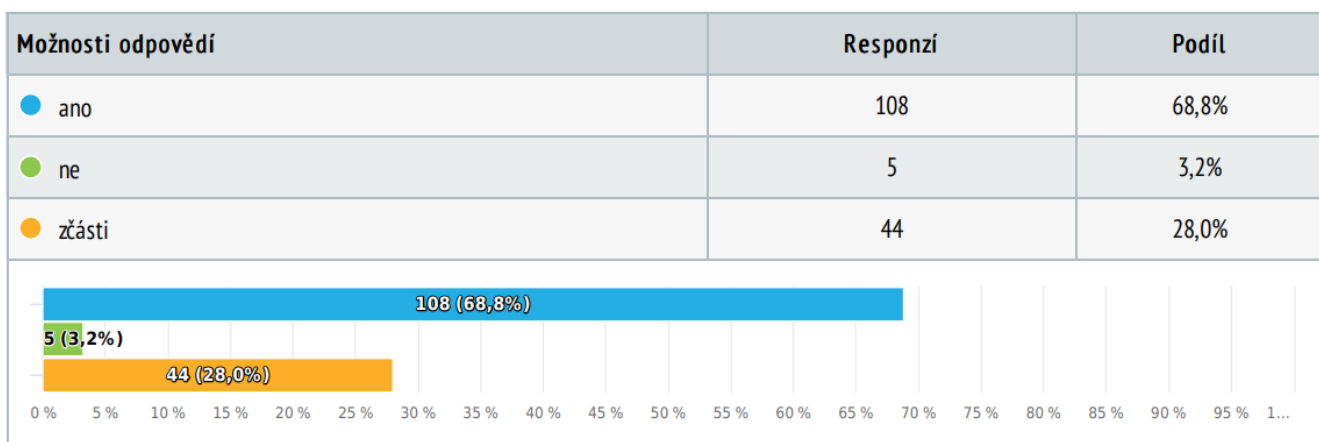
Otázka č. 8 – Měli rodiče opravdový zájem o to, co dělám?



Komentář k otázce č. 8

Odpovědi na otázku číslo 8 ukazují velmi pozitivní stránku výchovy, v které vyrůstali respondenti. Je zřejmé, že jejich rodiče ve valné většině projevovali opravdový zájem o ně samotné a to, co dělají. Nebo alespoň to tak respondenti cítí a vnímají. Na základě toho si současní rodiče tento prvek ve výchově zachovávají a snaží se ho předat dál.

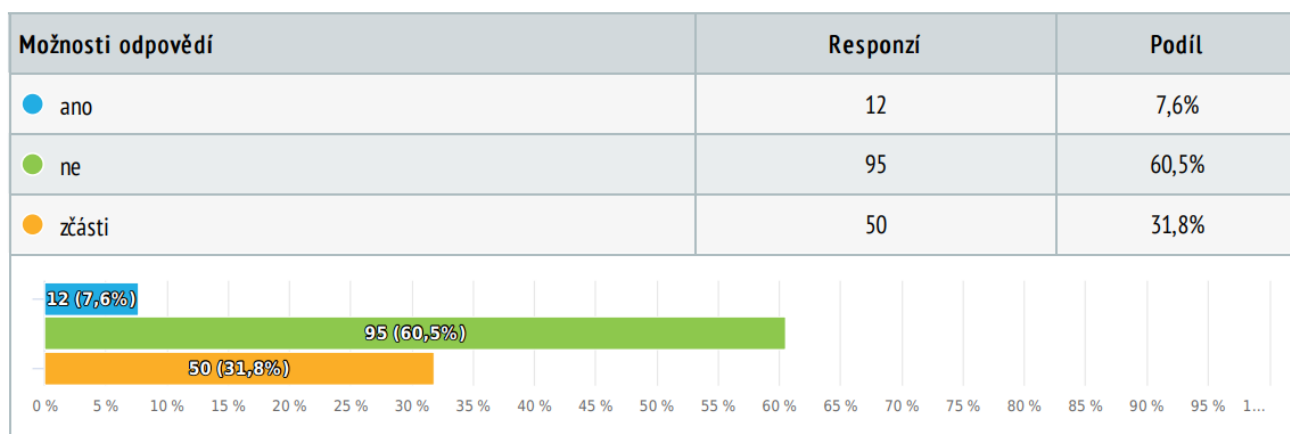
Otázka č. 9 – Nechali mne dělat, co mne baví? (kroužky, škola, povolání, sport, atd.)



Komentář k otázce č. 9

Odpovědi na otázku číslo 9 jasně ukázaly, že drtivá většina respondentů se mohla angažovat v tom, co ho baví, ať už se jednalo o kroužky, volnočasové aktivity či výběr školy a následně i výběr povolání. Výsledek ukazuje, že se většině případů jednalo o demokratický styl výchovy a to i při odpovědích „zčásti“, kde měli respondenti možnost alespoň v jedné z oblastí se rozhodovat samostatně a na základě svých zájmů.

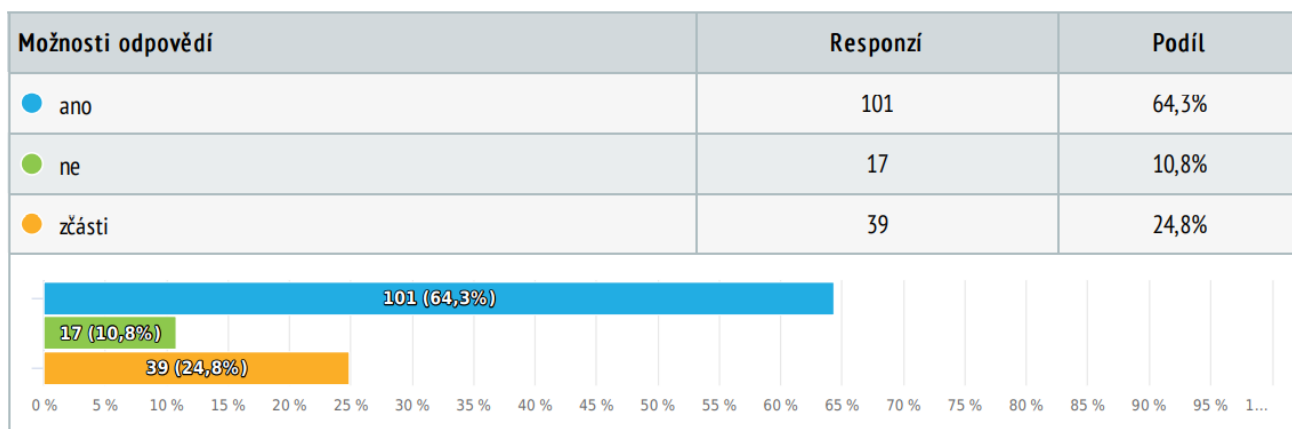
Otázka č. 10 – Velmi málo kontrolovali splnění příkazů a dodržování zákazů?



Komentář k otázce č. 10

Zde na grafu vidíme, že přísnost a důslednost, která se pojí s dodržováním smluvených pravidel, byla a je vyžadována jak rodiči respondentů, tak respondenty samotnými, což se prokáže u otázky, kde se ptáme, jaké výchovné prvky si respondenti ponechali od svých vlastních rodičů. Důslednost a přísnost zde převažovala. Je tedy jasné, že ač se to mnohým zastáncům dnešních liberálnějších směrů nelíbí, stále je to považováno za něco, co je ve výchově nenahraditelné a nezbytné. Ještě pořád není Česká republika nakloněna přílišným liberálním výchovným stylům.

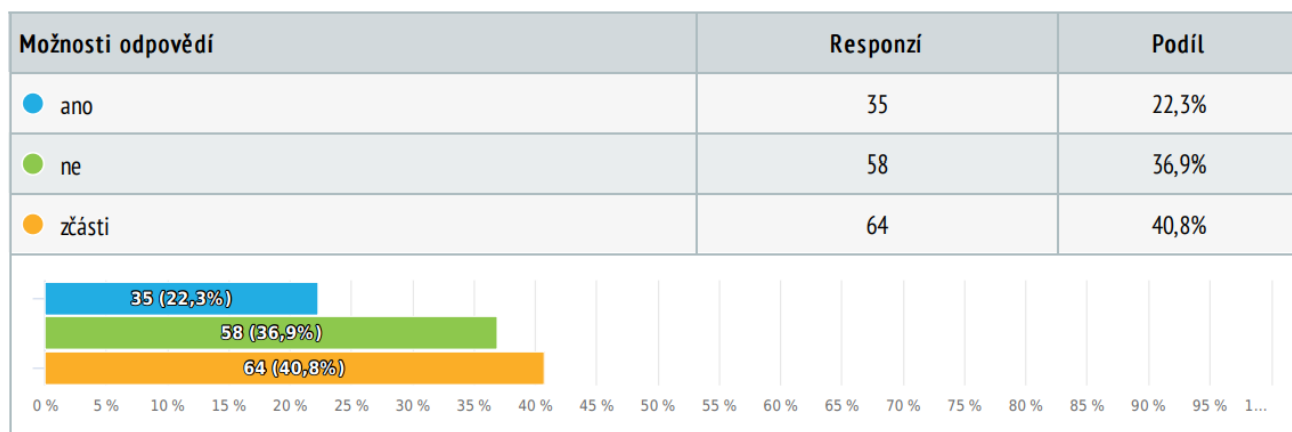
Otázka č. 11 – Očekávali, že vždy okamžitě poslechnu?



Komentář k otázce č. 11

Z tohoto grafu vyplynulo, že vyžadovaná kázeň od rodičů respondentů byla obvyklá a očekávaná. Tento výsledek koresponduje s resumé na otázku číslo 10.

Otázka č. 12 – Často jsem si mohl/a dělat, co jsem chtěl/a? (cokoliv)

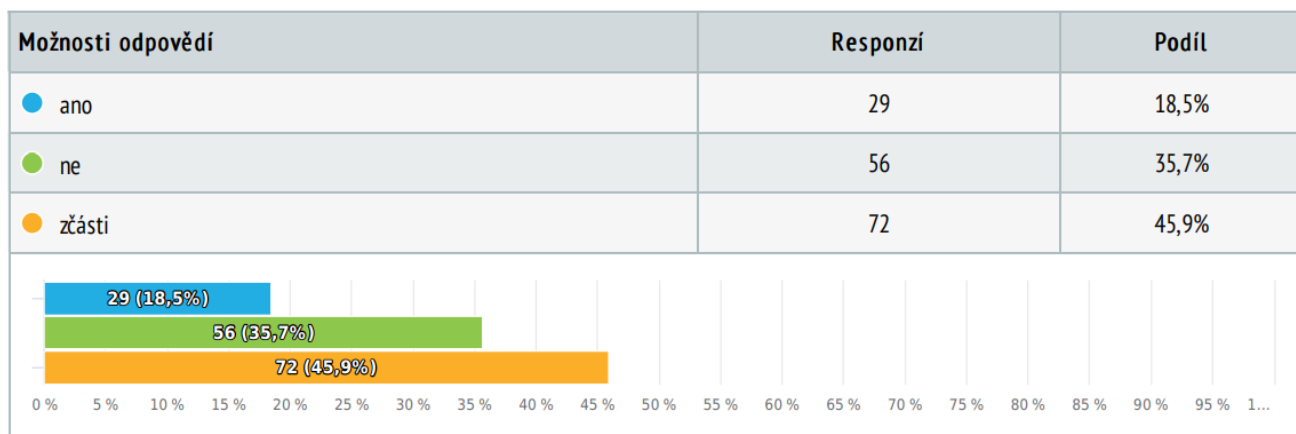


Komentář k otázce č. 12

Výsledek grafu u otázky číslo 12 ukazuje, že rodiče respondentů měli nebo alespoň chtěli mít kontrolu nad tím, co jejich dítě dělá a jak to dělá. Z několika možných důvodů. (Bezpečnost, kontrola nad volným časem a skupinou lidí, se kterými se dítě stýká) Odpovědi z otázky číslo 12 korespondují s odpověďmi u otázky číslo 9 a to, že rodiče respondentů se

zajímali o to, co jejich děti dělaly a projevovali o ně zájem. I když ne vždy to dítě chápalo jako pozitivum.

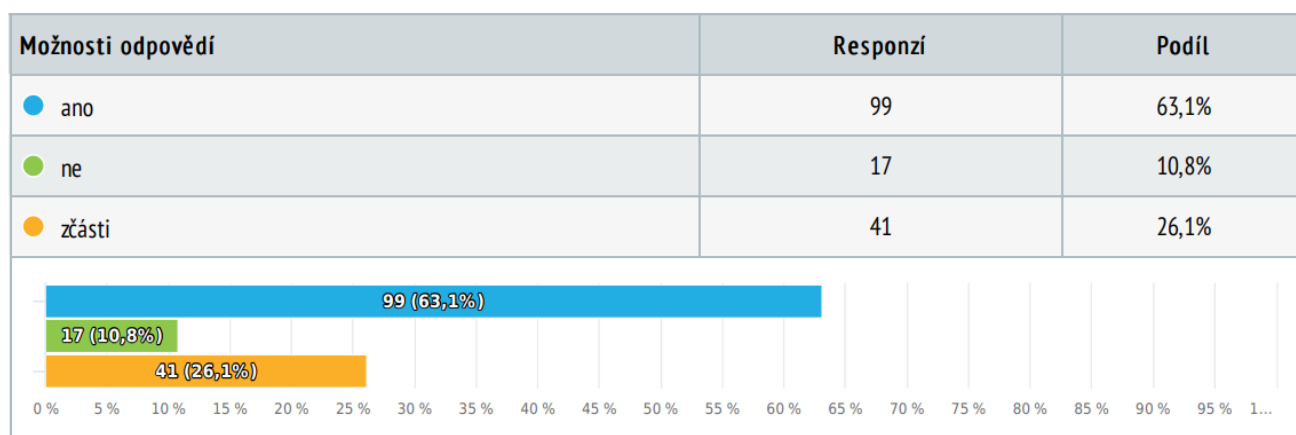
Otázka č. 13 – Byli ke mně velmi přísní?



Komentář k otázce č. 13

Drtivá většina respondentů odpověděla buď ne anebo zčásti. Je tedy viditelné, že jejich rodiče si nevynucovali poslušnost autoritativním stylem výchov, nýbrž stylem demokratickým. Splnění příkazu či pravidel, nemusí být ihned doprovázeno křikem nebo zákazy či ráznými příkazy, vyhrožováním, atd. V demokratické výchově se dají pravidla nastavit společně a tím pádem vznikne dohoda mezi dítětem a rodičem, kdy oba souhlasí, že se budou chovat určitým způsobem a budou plnit domluvené úkoly. Fungující výchova nemusí být doprovázena velkou přísností, nýbrž důsledností a kompromisem.

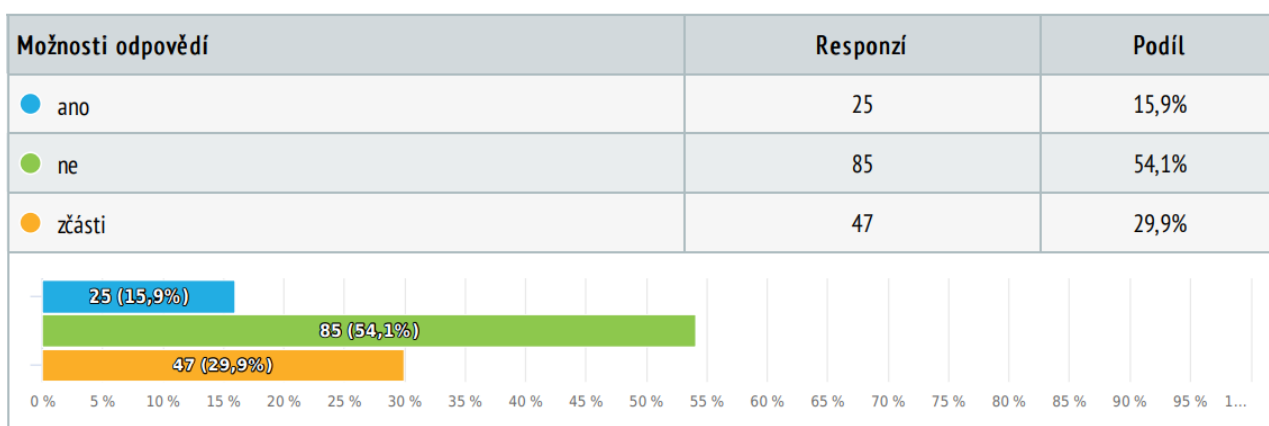
Otázka č. 14 – Když se mi něco nepovedlo, snažili se mne povzbudit a pomoci mi?



Komentář k otázce č. 14

Otázka číslo 14 je korespondující se všemi předešlými i následujícími odpověďmi. Rodiče respondentů svým dětem důvěřovali, měli zájem o to, co jejich dítě dělá ve volném čase, zajímali se o jejich život a zároveň jim pomáhali, pokud dítě udělalo něco, co se mu zrovna nevyvedlo, ať se jednalo o školní či osobní záležitosti. Snažili se ho povzbudit a pomoci mu, pokud to bylo v jejich silách. Je to velice pozitivní odezva, která poukazuje na to, že rodičům na jeho dětech záleží a nejsou mu lhostejní.

Otázka č. 15 – Přísně trestali a křičeli na mě?

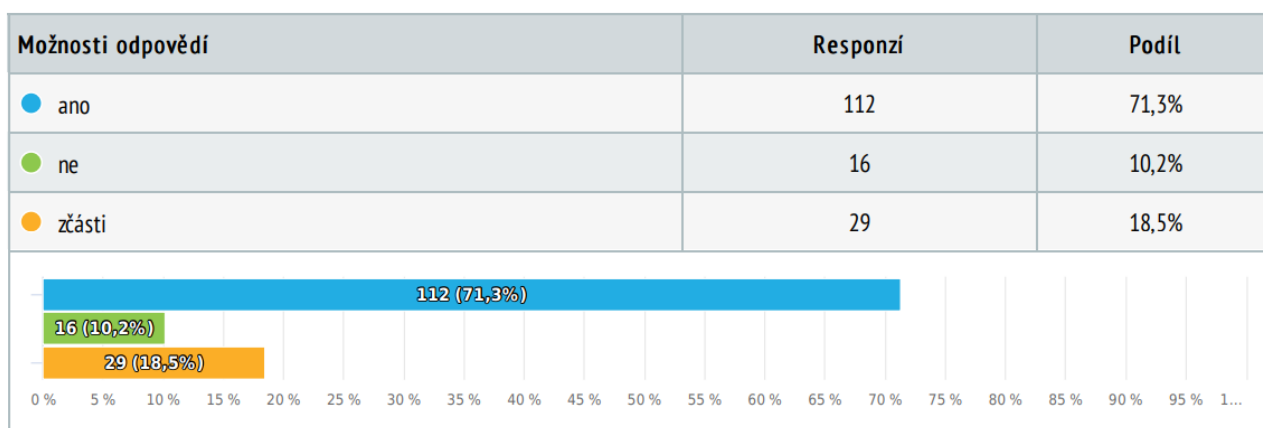


Komentář k otázce č. 15

Výsledný graf ukazuje, že respondenti spíše nezažívali křik a trestání ze strany svých rodičů. Fyzické tresty jsou přisuzovány autoritativní výchově, která tyto výchovné prvky

používá k vydobytí poslušnosti a respektu. To ovšem neznamená, že v krajních případech nemůže dojít, v liberálním či demokratickém stylu výchovy, k pohlavku, naplácání na zadek či facce. Proto odpověď „zčásti“ je v docela vyšším počtu. Valná většina odpovídajících ale označila odpověď „ne“. Pokud se na to podíváme z dnešního současného pohledu, fyzický trest ve výchově začíná být pomalu ale jistě tabu. Ne každý rodič přizná, že své dítě uhodil nebo mu naplácal. Tím ale není řečeno, že se to v českých domácnostech neděje.

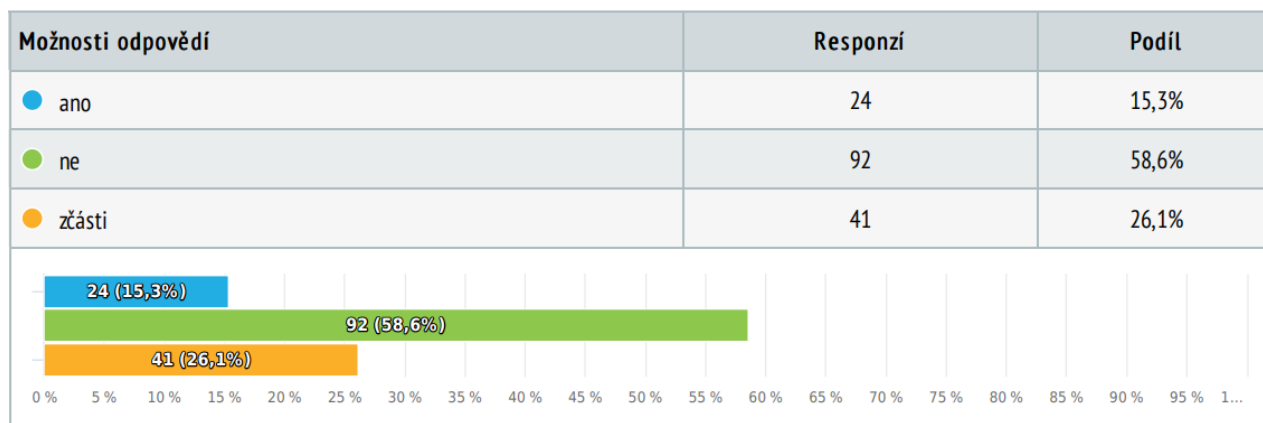
Otázka č. 16 – Důvěřovali mi?



Komentář k otázce č. 16

Zde převládá jasná odpověď „ano“. Respondenti zažívali pocit důvěry ze strany svých rodičů. Pokud má rodič dobře nastavené hranice a pravidla a dítě je dodržuje, neboť pokud se bavíme o demokratickém stylu výchovy, tak se na nich i společně podílelo, může zde být velmi silná důvěra jak ze strany rodiče, tak i ze strany dítěte.

Otázka č. 17 – Často mluvili o mých chybách?



Komentář k otázce č. 17

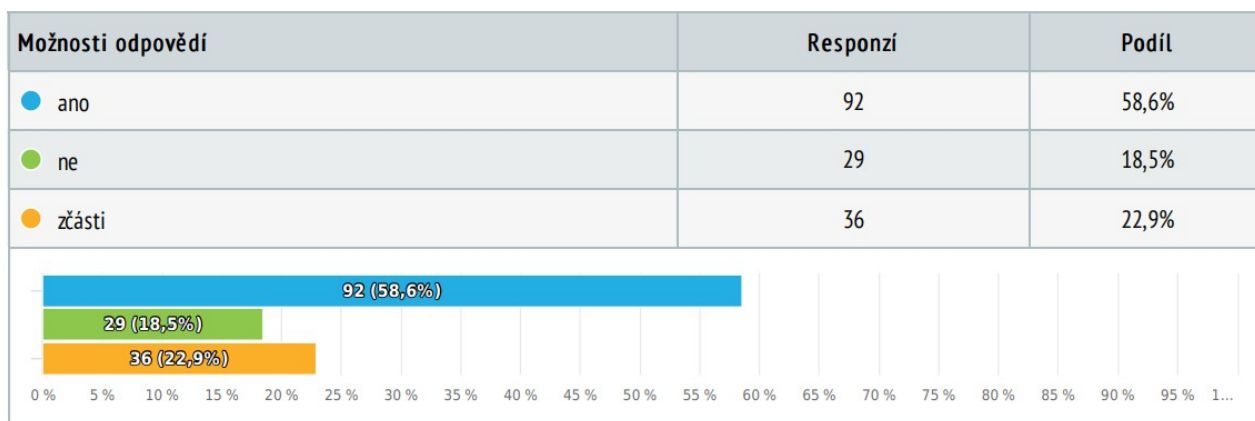
Opět valná část účastníků popřela, že by jejich rodiče někdy mluvili o dětských chybách, které jsou, jak víme, součástí našeho každodenního života. Práce s chybou je v dnešní době velmi důležitá součástí výchovy nejen v rodinách, ale také ve školních institucích. Je hezké pozorovat, když se žáci snaží pracovat s chybou, mnozí s tím nemají sebemenší problém a v podstatě jde pouze o prohloubení znalostí a možností, jak s tím pracovat dále. Pak se ale objeví někdo, kdo absolutně neví a nezná způsob, jak s chybou pracovat a proč se tomu má vlastně věnovat. Práce s chybou je tedy v našem životě velmi důležitá. Dokládá to i Briceña, který tvrdí, že: „*náš přístup k chybám není daný a lze ho rozvíjet. Jinými slovy, každý má potenciál si z vytvořených chyb odnést množství poznatků, ačkoli ne každá chyba prezentuje stejný potenciál pro náš kognitivní rozvoj. Je tedy třeba rozlišovat mezi chybami, které pro nás mohou být velmi prospěšné, a těmi, ze kterých lze vytěžit jen málo užitečných poznatků pro naši budoucnost. Obecně je však třeba vést žáky k pozitivnímu vztahu k chybám. Jedině tak v nich lze posilovat touhu zkoušet nové věci a riskovat.*“²²

Proto se dá o chybách mluvit a rozebírat je i v pozitivním slova smyslu. To, že respondenti odpovídají, že se doma o chybách nemluví, nemusí hned znamenat pozitivní výsledky. Samozřejmě, pokud se doma neustále omílají chyby, které dítě udělalo a nepřináší to nic jiného než kritiku a pohrdání, není to ideální stav. Z tohoto důvodu si dítě může nést do budoucna mnoho traumat, s kterými nebude umět pracovat v dospělosti a bude se zbytečně trápit nad něčím, za co vlastně ani samo nemůže. Občas je ale opravdu důležité hovořit o

²² <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/21257/JAK-PRACOVAT-S-CHYBOU.html> staženo dne: 2.4.2021

chybách, rozebírat, společně rozebírat, jaké to má a může mít důsledky, jak se příště chybě vyhnout, nebo naopak jak s ní správně pracovat a naložit do budoucího života.

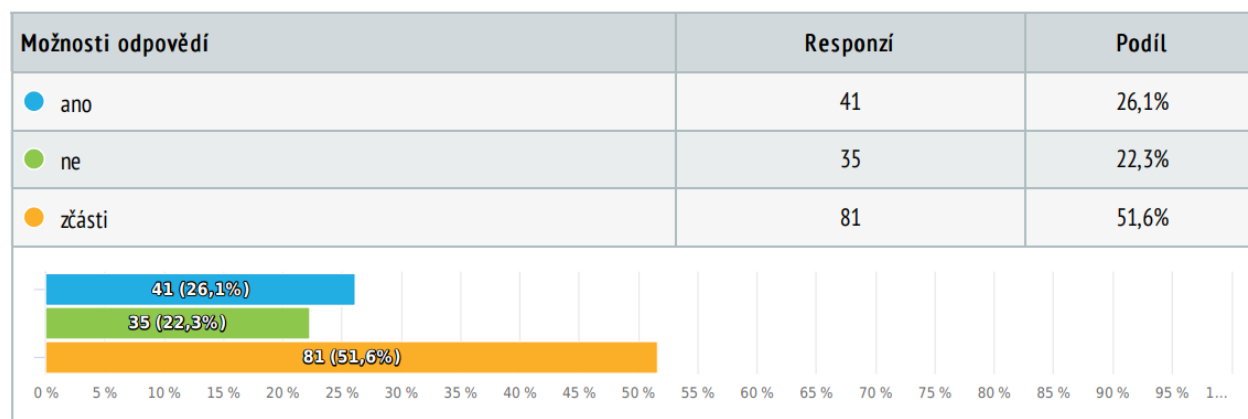
Otázka č. 18 – Společně jsme se dokázali domluvit na smluvených pravidlech?



Komentář k otázce č. 18

Účastníci dotazníkového šetření se ve valné většině přiklánějí k názoru, že společně se svými rodiči se dokázali domluvit na smluvených pravidlech. Opět je to otázka korespondující s odpovědí, že většina respondentů měla a má demokratický styl výchovy. Odpověď „zčásti“ se může na první pohled jevit jako negativní, ale ve výsledku šlo spíše o kompromisy, kdy dítě nedosáhlo přesně toho, co chtělo, ale dostalo to jen částečně.

Otázka č. 19 – Držíte se výchovného vzorce, ve kterém jste vyrůstali a aplikujete ho u výchovy svých vlastních dětí?

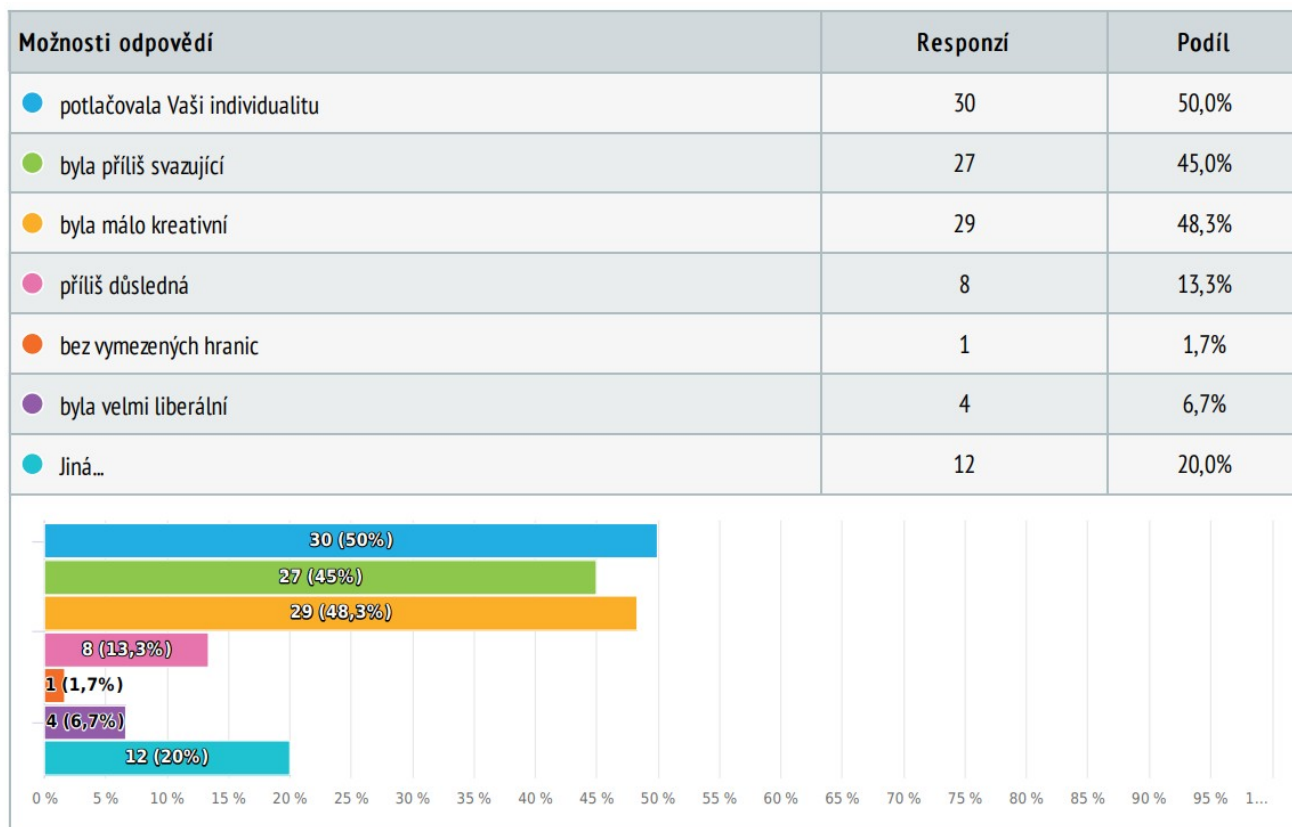


Komentář k otázce č. 19

Pouze 35 respondentů ze 157 účastníků odpovědělo, že zvolilo jiný typ výchovy, než zažili sami v dětství.

V doplňujících otázkách vyšlo najevo, že ne vždy to byl záměr zvolit stejný typ výchovy jako rodiče respondentů. Původní plán byl zdánlivě jednoduchý. Zvolit takovou výchovu, která vyhovuje mně a mému dítěti. Nedržet se striktně původní výchovy, kterou znám. Po počátečních experimentech, jak dítě vychovávat co nejlépe, se nakonec respondenti obraceli pro radu od svých vlastních rodičů a nakonec uznali, že jejich výchova, kterou sami zažili, byla uspokojující a fungující. Proč tedy měnit něco, co je zaběhnuté a ověřené. Velmi hezká byla i myšlenka, kdy si respondenti vzpomněli na několik typických hlášek jako: „Až budu rodič, tak tohle rozhodně dělat nebudu.“ V zápětí ale došlo k přiznání, že se přistihli přesně v ten daný okamžik, kdy dělali úplně to stejné jako jejich rodiče. Pozitivní ovšem je, že si to uvědomují a přemýšlí nad alternativním řešením daných situací, aby se v nich neopakovaly chyby z původní výchovy.

Otázka č. 20 – Pokud jste odpověděli na otázku č. 19 NE, napište prosím, z jakých důvodů jste se od původní výchovy odchýlili. Zde můžete označit více odpovědí.
(Odpovídalo pouze 35 respondentů)

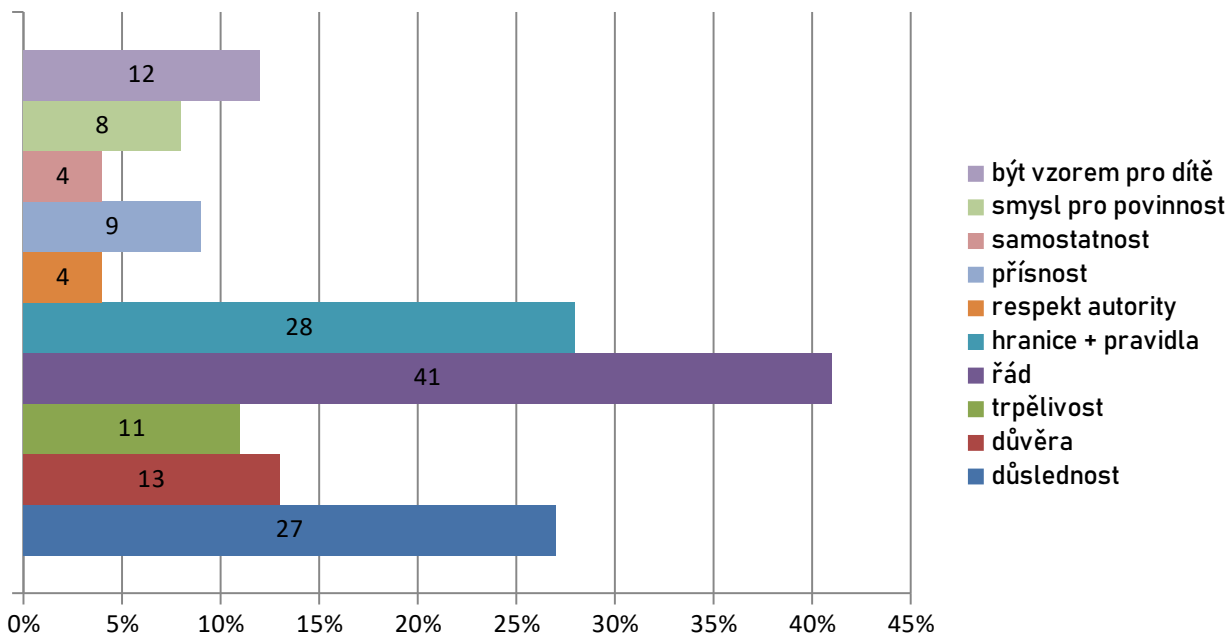


Komentář k otázce. č 20

Výsledek tohoto grafu de facto naráží na období, ve kterém byli respondenti vychováváni. Ve většině jejich odpovědí se objevuje nesouhlas s potlačováním jejich individuality, svazující výchovou a výchovy bez kreativity. Toto vše jsou aspekty výchovy období před rokem 1989. Výchova v této době vyžadovala podřízení se autoritám a to jak v rodině, tak ve škole i společnosti. Důslednost uvedená jako další důvod nespokojenosti opět zrcadlí zmiňovanou dobu. Zbylých 5 respondentů nebylo spokojeno s velmi liberální výchovou a výchovou bez hranic.

Otázka č. 21 – Naopak, které výchovné prvky Vašich rodičů jste si ponechali a využíváte je u vlastních dětí? Prosím vypište.

Možnost odpovědi	Responzí	Podíl
● důslednost	27	17,2%
● důvěra	13	8,3%
● trpělivost	11	7%
● řád	41	26,1%
● Hranice + pravidla	28	17,8%
● Respekt autority	4	2,5%
● přísnost	9	5,7%
● samostatnost	4	2,5%
● Smysl pro povinnost	8	5,1%
● Být vzorem pro dítě	12	7,6%

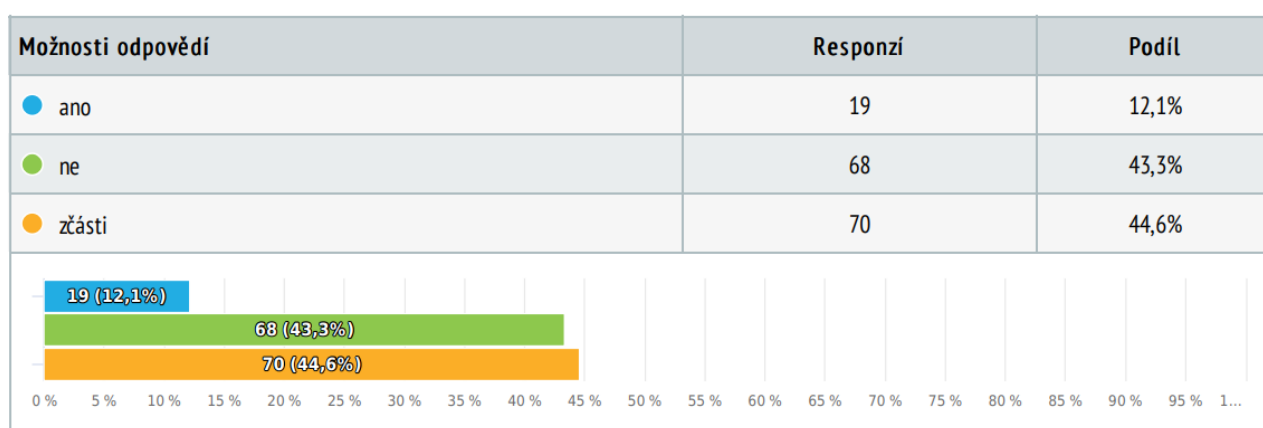


Komentář k otázce č. 21

U této otázky vyvstaly velmi zajímavé odpovědi. Prvky, které si rodiče povětšinou nechávají z původní výchovy, jsou spíše „autoritativnějšího“ rázu – přísnost, důslednost, vymezování hranic, určování pravidel a zejména řád. Je tedy zřejmé, že tyto mnohdy neoblíbené výchovné prvky současných alternativnějších výchovných stylů, jsou rodiči neustále považovány za důležité a nenahraditelné. Dále to koresponduje s předešlými odpověďmi, kdy skoro většina účastníků vybrala jako svůj současný styl výchovy – demokratický styl. Ač se to možná na první pohled nezdá, demokratický styl se slučuje z výše

uvedenými odpověďmi – důslednost a vymezování hranic ihned automaticky nemusí znamenat autoritativní styl výchovy, kdy se dítě nemůže skoro ani nadechnout bez povolení rodiče. I demokratický styl je nastavování hranic či pravidel, ale na všem se dá dohodnout společně i s dítětem. Objevily se další prvky jako důvěra, samostatnost nebo trpělivost. Opět jsou to vlastnosti, které nese demokratická výchova.

Otázka č. 22 – Zvolili jste odlišný koncept výchovy oproti své výchově z dětství?

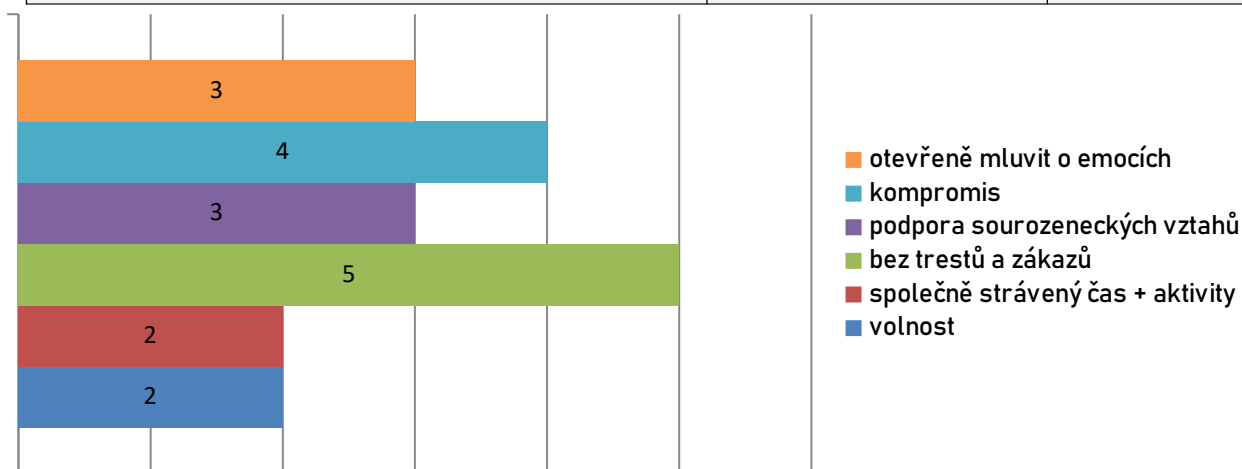


Komentář k otázce č. 22

Na tomto grafu se jasně ukazuje, že drtivá většina respondentů nezvolila odlišný typ výchovy, na který byla zvyklá ze svého dětství. Je tedy jasné, že jejich výchova dle jejich názoru byla funkční a měla pozitivní dopad na jejich budoucí život. Nyní jako rodiče svých dětí se řídí pravidly, která sami zažívali v dětství a zřejmě i fungovala. Ti, kteří odpověděli „zčásti“ si většinu osvojených výchovných prvků ponechala s tím rozdílem, že přidali či vynechali určité výchovné jevy, které uzpůsobili osobnosti dítěte. Je důležité si uvědomit, že každý z nás má svoji jedinečnou osobnost, na kterou ne vždy musí fungovat osvědčená pravidla výchovy, byť jsou použita s dobrým úmyslem.

Otázka č. 23 – Pokud jste odpověděli ano, popište, prosím, v jakých bodech se výchova liší? (19 respondentů odpovídalo)

Možnost odpovědi	Responzí	Podíl
● Volnost	2	10,5%
● Společně strávený čas	2	10,5%
● Bez trestů a zákazů	5	26,3%
● Podpora vztahů mezi sourozenci	3	15,8%
● Kompromis	4	21%
● Mluvit o emocích	3	15,8%



Komentář k otázce č. 23

V předešlé otázce odpovědělo 19 respondentů, že využívá zcela jiný typ výchovy oproti původní výchově. Proto byli dotázáni, jaké prvky ve výchově mají odlišné.

Tito účastníci se jasně vymezili proti trestání a zákazům. Je možné, že sami byli vystavováni přílišnému bití, křičení a mnohým zákazům, a proto nyní volí smírnější cesty výchovy. Ruku v ruce s tím jde i otevřenost vůči emocím a pocitům, které dítě zažívá. Rodiče se nebojí mluvit o tom, co prožívají oni sami a tím dávají prostor i pro dítě, které může kdykoliv otevřeně říci, co cítí a proč tomu tak je. Umět pojmenovat emoce a důvod, proč se tak zrovna cítíme je mnohdy nelehký úkol. Pokud ale tomu je dítě vystavováno již od útlého věku, může mu to pomoci do budoucích vztahů.

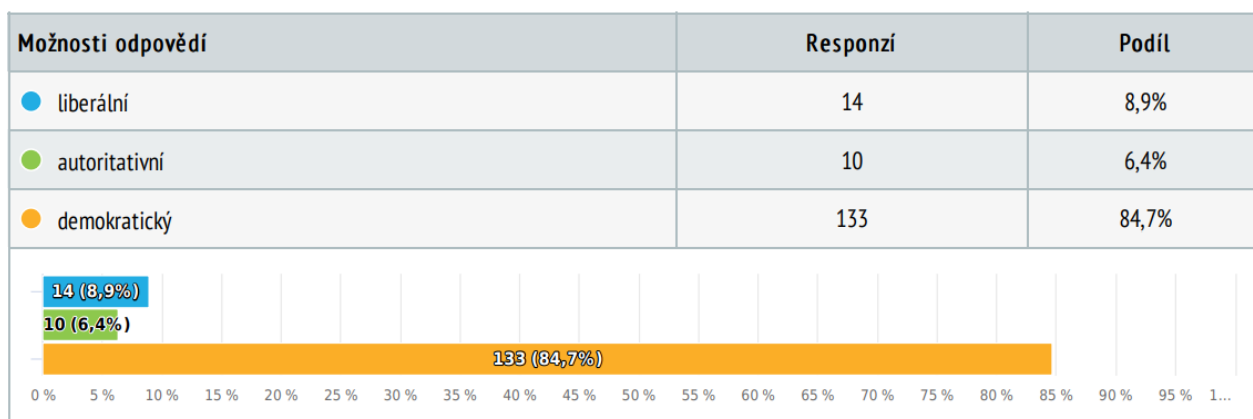
Mezi dalšími odpověďmi se objevil i společně strávený čas a společné aktivity. Zde bych chtěla podotknout, že se rodiče v současné covidové době rozdělily na dva tábory. První část rodičů byla šťastná, že nyní mohou naplno trávit svůj čas s dětmi a vymýšlet mnoho různých aktivit, které během pracovního nasazení nelze skloubit. Proto absolvují mnoho výletů, kupují

společenské hry, vyrábějí a vytvářejí stále nové a nové výrobky a aktivity. Druhá část rodičů ale byla nemile překvapena, co vše po nich dítě chce, pokud jsou společně doma. Nevěděli si rady, co se svým dítětem mají dělat. Jsou to ti rodiče, kteří obvykle netráví moc času doma a víkendy jsou doma pouze výjimečně. Děti jsou ve škole a následně s chůvou či prarodiči, atd. Kuriózní na tom celé je, že ani samo dítě neví, co by mělo s rodičem podnikat. S tímto jevem jsem se setkala během covidového období, kdy část dětí a rodičů byla nadšená z možných příležitostí strávit čas spolu, a děti, které byly zoufalé z celé situace a nevěděly si rady, co mají vlastně doma dělat a jak si mají hrát se svými rodiči nebo rodičem. A podobně na tom byli i rodiče. Někteří to vyřešili nejjednodušším způsobem a to dát dítěti do ruky tablet či počítač anebo zapnout televizi. Taktéž postahovali a nakoupili mnoho vzdělávacích programů do PC v domnění, že tím dítěti pomůžou a zajistí mu tím vše, co potřebuje. Na druhé straně ale byli rodiče, kteří se do toho postupně vpravili a společnými silami přišli na to, co je baví, co by mohli dělat společně a jak využít volný čas v přítomnosti dítěte.

Taktéž se objevila odpověď utužování sourozeneckých vztahů. Vytvořit sourozenecký vztah tak, aby byl funkční a stabilní, není záležitostí pouze sourozenců, nýbrž a především i rodičů. Jistě si každý z nás vybaví někoho, kdo nemá zcela ideální vztah se svým sourozencem. Ať už z důvodu soupeření či upřednostňování jedním z rodičů. Zajímavý byl dodatek, který k tomu byl dodán – respondent zmínil, že se jednalo o jinou dobu, ve které byl sám vychováván. Se sourozencem byli vedeni k tomu, aby každý z nich podával co nejlepší výkon. Bylo to prý z důvodu uplatnění se na trhu práce. Díky tomuto přístupu ale sourozenci neměli přátelský vztah, nýbrž panovala rivalita. Proto se tomu dnes u svých dětí chce vyhnout a dát jim prostor, čas a hlavně mnoho společných zážitků, aby na to mohli v dospělosti rádi vzpomínat.

S tím souvisí i volnost, která se mezi odpověďmi vyskytla. Obecně platí, že dnešní rodiče chtějí dát svým dětem větší volnost ve smyslu toho, aby se mohly samy rozhodnout, kam budou směřovat jejich kroky např. ve vzdělání – výběr střední a vysoké školy, v oblasti zaměstnání. Mají volnost výběru. Zkrátka je nechávají samostatně se vyprofilovat v to, co chtějí.

Otázka č. 24 – Jaký typ výchovy jste zvolili?



Komentář k otázce č. 24

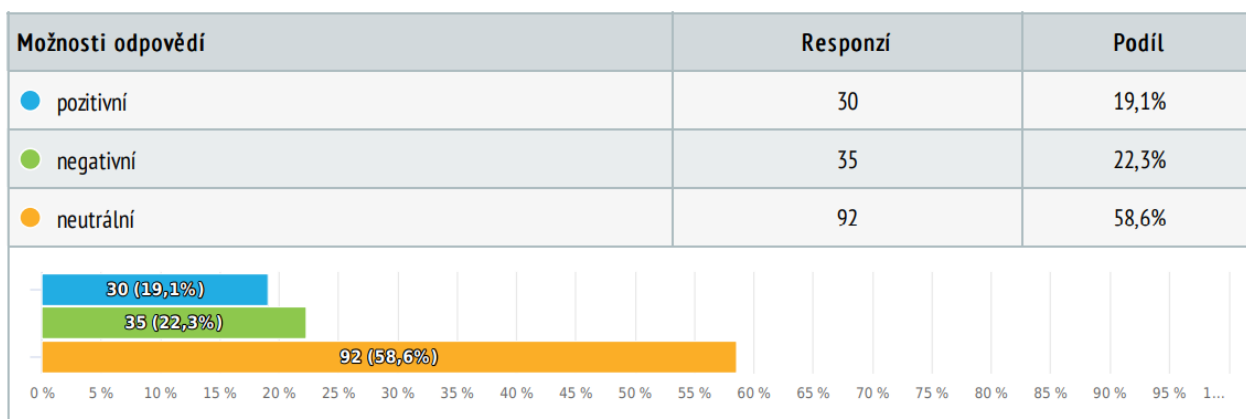
Na první pohled se může zdát, že současní rodiče volí jednu z nejideálnějších cest výchovy – styl demokratický. Na začátku dotazníku byly vysvětleny základní výchovné styly. Rodiče tedy měli představu o tom, co jaký styl znamená. Demokratický styl výchovy se tedy jevil a jeví jako ideální způsob, jak své dítě vychovávat. Z dalších odpovědí na následující otázky ale vyplývá, že ne všichni respondenti si jsou jisti, čím se doopravdy demokratický styl výchovy vyznačuje. V pozdějších odpovědích totiž respondenti naznačují, že například důvěra nebo kompromis jsou dle jejich názoru prvky alternativních stylů výchovy. Z toho vyplývá, že je zřejmě ve své „demokratické“ výchově nevyužívají. Graf je tedy reflektuje výše uvedenou skutečnost. Je to jakýsi obraz toho, jak by „asi měla ideálně vypadat výchova.“

naprostou anarchii, kdy si dítě může dělat naprosto vše, co si zamane. V odpovědích se vyskytovaly dokonce i hanlivé názvy, které nebyly publikovány, ale v komentářích zmíněny mohou být. Např. respondenti mají pocit, že dítě, které je vychovááno alternativní výchovou liberálního zaměření, je ihned identifikovatelné. Použili i výraz „spratek“, který se k rodičům chová s neúctou a vykřičí či vydupe si, cokoliv co chce. Zároveň zde padlo i pojmenování „nefunkční výchova“, která nevede dítě správným směrem. Zřejmě to souvisí i s dalším bodem a to absencí trestů a zákazů. Kde tedy chybějí prvky jako vymezování hranic a nastavení pravidel. Rodiče mají pocit, že pokud se toto nenastaví správně či dokonce vůbec nedojde k nastavení, může to vést k nevhodě a k neupevňování si důležitých životních zásad a postojů.

V posledních uveřejněných odpovědích se ukázalo, že respondenti vnímají alternativní výchovu také jako něco zcela nového a v současné době trendy. Jde tedy opět o již zmiňované heslo „proti proudu“, které v tomto smyslu neznačí nic dobrého.

Ač tedy v následující otázce vyšlo, že většina respondentů má neutrální vztah k alternativní výchově, je tu zřejmý nesoulad a nesympatie.

Otázka č. 26 – Jaký máte postoj k alternativní výchově?

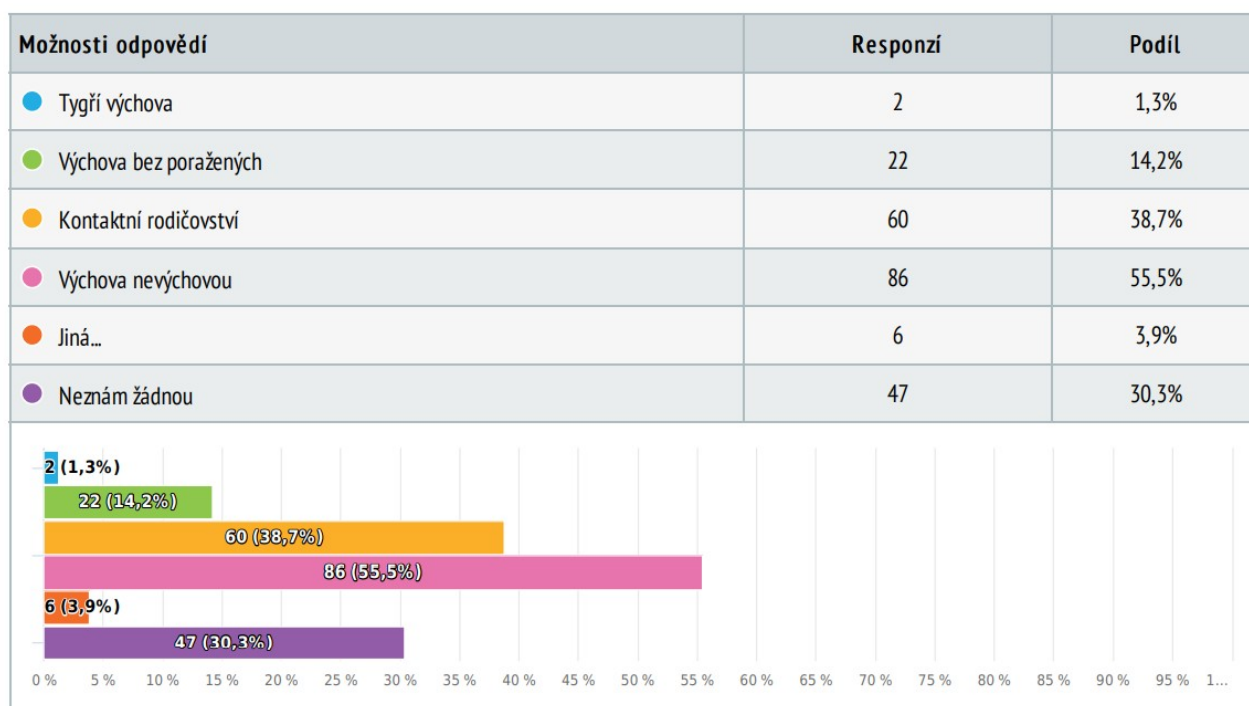


Komentář k otázce č. 26

92 respondentů odpovědělo, že vnímají alternativní výchovu jako neutrální, což se ne zcela potvrdilo v předešlé otázce. Označení vztahu k alternativní výchově se tedy jeví jako paradox, přihlédneme-li k odpovědím v předešlé otázce. Možná kritičnost, která se objevuje v odpovědích na otázku číslo 25, je zřejmě dána neznámým prostředím, které pro mnohé respondenty alternativní výchova znamená. Je to něco, co není prozkoumané, nové a vymezuje se ke klasickému stylu výchovy.

Výsledek tohoto grafu také ukazuje na to, že větší podíl respondentů alternativní výchovu nepoužívá ve výchově svých dětí.

Otázka č. 27 – Setkali jste se někdy s těmito alternativními výchovnými trendy? Zde je možnost více odpovědí.



Komentář k otázce č. 27

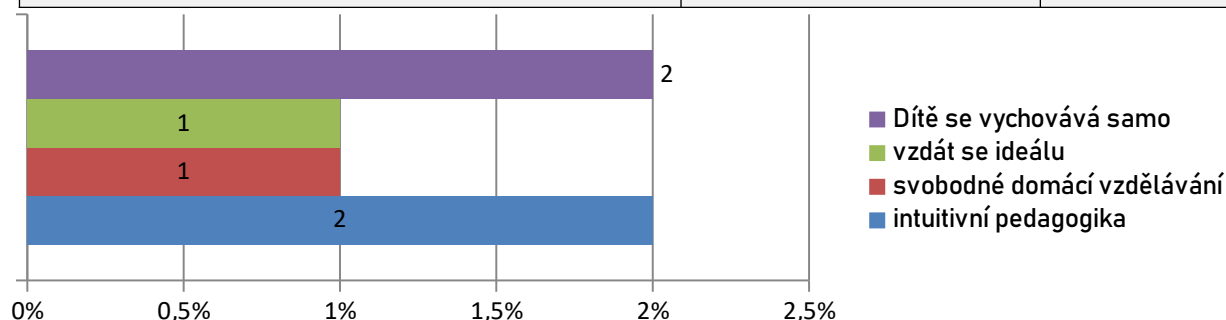
Kontaktní rodičovství a výchova nevychovou se stali naprostými vítězi této otázky. Tyto alternativní výchovné styly se zdají být propagovanějšími a populárnějšími než ostatní nově vznikající výchovné styly. Kontaktní rodičovství respondenti znali, ale zařadili ho do své výchovy respondenti, kteří odpověděli, že se odklonili od výchovného stylu jejich rodičů. Mezi základní výchovné prvky kontaktního rodičovství podle nich dotazovaných patří např. nevyplakávání – dítě nenechají plakat – uspávání, pokud dítě pláče, rodič přijde, dítě vezme, přivine ho k sobě a odchází s ním do pokoje, kde pobývá rodič. Dalším oblíbeným prvkem je i šátkování, kdy dítě je v neustálém tělesném kontaktu s rodičem. A také sem patří neustálé domazlování se, kdykoliv si dítě řekne.

Výchova nevychovou jeho základem je partnerství, kdy rodič není rodičem, ale jsou s dítětem rovnocenní partneri. Chybí zde vymezené hranice a pravidla. Dítě má absolutní volnost a může se svým volným časem naložit jakkoliv se mu zlíbí.

Otázka č. 28 – Pokud jste odpověděli „jiná“ – uveďte, o jakou výchovu se jedná?

(Odpovídalo 6 respondentů)

Možnost odpovědi	Responzí	Podíl
● Intuitivní pedagogika	2	33,3%
● Nechat výchovu na dítěti	2	33,3%
● Vzdát se ideálu „dokonalého rodiče“	1	16,6%
● Svobodné domácí vzdělávání	1	16,6%



Komentář k otázce č. 28

Díky nízkému počtu respondentů se nemůže z těchto odpovědí dělat ucelený závěr. Nicméně i těchto 6 odpovědí je velice zajímavých.

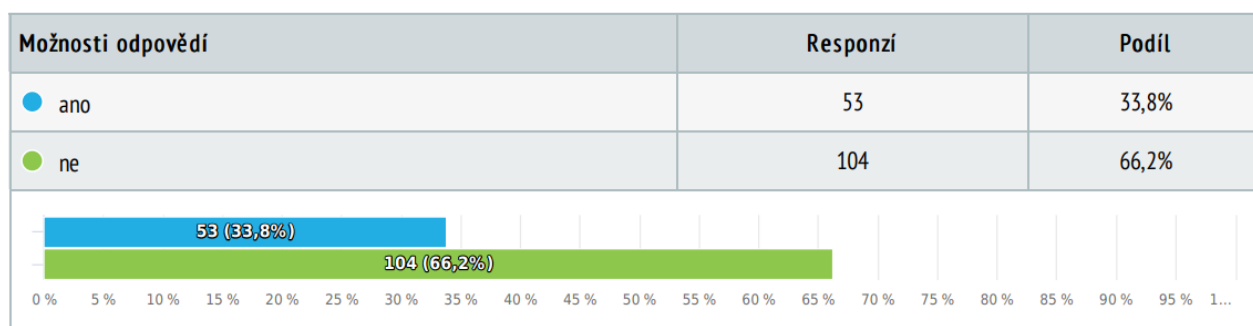
Mezi prvními zmíněnými odpověďmi si můžeme povšimnout termínu intuitivní pedagogika. Bylo by dobré si tento termín vysvětlit. „*Intuitivní pedagogiku začali na konci šedesátých let vymýšlet waldorfské učitelé, kteří se cítili příliš svázáni tradicí a schématem waldorfské školy. Tito rebelští učitelé zatoužili po větší svobodě, chtěli do práce s dětmi vnést vlastní prožitek a více improvizace.*“²³ Jedná se tedy především o směr, který využívá učitel se svými žáky, ale kde je řečeno, že se intuitivní pedagogika nemůže převést i do běžné výchovy v rodině. Základem je dítě do ničeho nenutit. Platí zde představa, že cokoliv dítě udělá, tak má k tomu dobrý důvod. Otevřenost vůči emocím a pocitům je zde důležitá a potřebná. To vše se dá využít i ve výchově svého dítěte. Obecně vše, co se dělá ve škole, se dá aplikovat i doma.

Další odpovědí bylo svobodné domácí vzdělávání. To, zda se jedná přímo o alternativní způsob výchovy, o tom by se dalo diskutovat. Ovšem je to něco, co není běžnou součástí českých rodin, tudíž to můžeme považovat za něco odlišného, ojedinělého a tudíž i alternativního.

²³ <https://www.eduzin.cz/intuitivni-pedagogika/dobry-ucitel-si-hraje-o-tom-jak-ve-svedsku-vznikla-intuitivni-pedagogika-a-proc-si-ji-oblibili-zrovna-cesi/> staženo dne: 2.4.2021

Zajímavou odpovědí bylo vzdání se představy dokonalého rodiče. Nejedná se o žádný typ výchovy, nýbrž je to pouhé pojmenování toho, jak respondent vnímá svou výchovu a považuje ji i za něco alternativního, neboť zřejmě ne každý rodič dokáže od této myšlenky upustit. Vzdát se ideálu dokonalého rodiče je prospěšné nejen pro dítě ale taktéž pro rodiče samotného. Tomuto tématu se podrobněji věnuji v teoretické části.

Otázka č. 29 – Využíváte ve své výchově alternativní prvky?



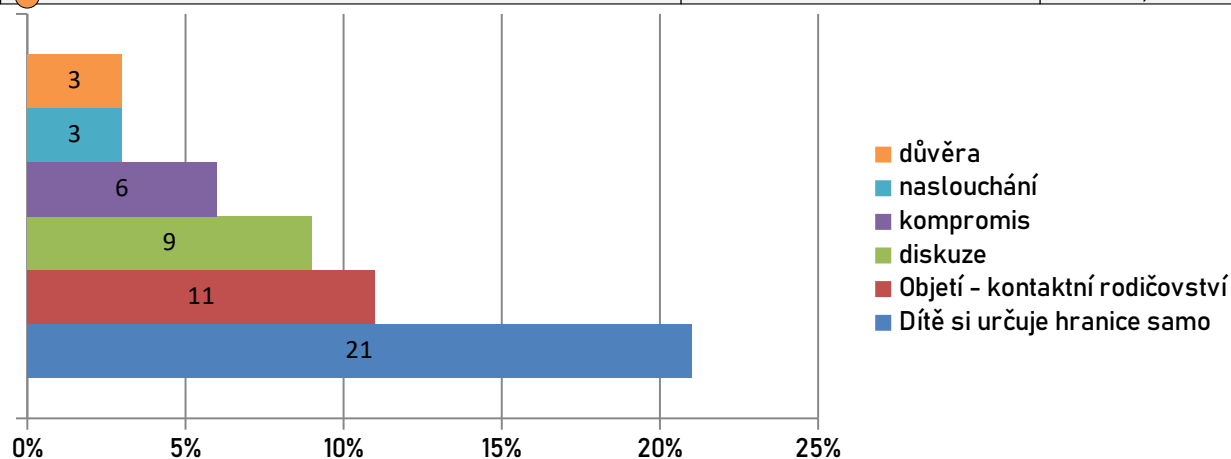
Komentář k otázce č. 29

104 dotazovaných odpovědělo na otázku číslo 29, že alternativní prvky ve výchově nepoužívají. Je to logické vyústění z předešlých odpovědí na zadané otázky ohledně alternativní výchovy. Odpovědi na otázky týkající se všeho kolem alternativní výchovy byly překvapivé vůči mainstreamu a propagaci a prostoru, která se alternativní výchově hojně dostává. I přes to všechno se ale alternativní výchova ještě nestala běžnou součástí výchovného procesu jako je tomu například v USA, kde se alternativní výchova liberálnějšího zaměření stala základem výchovného procesu. Stále je to něco nového, a zda se to někdy na našem území rozšíří natolik, že alternativní výchova bude brána jako obvyklý způsob, jak vychovávat své děti, to je téma na další práci.

Otázka č. 30 – Pokud jste odpověděli ANO, o jaké alternativní prvky se jedná?

(Odpovídalo 53 respondentů)

Možnost odpovědi	Responzí	Podíl
● Dítě si nastavuje hranice samo	21	40%
● Objetí – kontaktní výchova	11	21%
● diskuze	9	17%
● kompromis	6	11,3%
● Naslouchání	3	5,7%
● důvěra	3	5,7%



Komentář k otázce č. 30

Zde se potvrdilo, že většina zde odpovídajících respondentů si není jistá v základních pojmech. Když to vezmeme odspoda, tak důvěra, naslouchání, kompromis a diskuze jsou základními prvky demokratické výchovy, která se neoznačuje jako alternativní styl výchovy. Samozřejmě pokud se jedná o rodiče, který upřednostňuje autoritativní styl výchovy, tak by se dalo říci, že toto vše jsou pro něj jakési „alternativní“ prvky. Na druhé straně, rodiče, kteří prošli tímto dotazníkovým šetřením, se hlásí k demokratickému stylu výchovy.

Je dost možné, že rodiče rozlišují míru používání jimi označených alternativních prvků výchovy v každodenní výchově a přemíra těchto prvků je jimi označena jako alternativní styl. Kompromisem může být, co si dítě vezme na sebe, kompromisem ale již není, když si dítě v letních měsících vezme na sebe lyžařské kalhoty a rodič ho tak nechá odejít z domu. To je již zmiňovaný extrém.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce mi dala možnost získat alespoň miniaturní náhled do tématu současných rodičovských trendů ve výchově a nastínit, jakým směrem se ubírá dnešní výchova dětí. Získané odpovědi z dotazníkového šetření mne utvrdily v tom, že i když v současné době existuje nepřeberné množství způsobů inovativní výchovy dětí, stále se spíše kloníme k již zažitým a dobře fungujícím stylům výchovy, které jsme sami zažívali v dětství. Původní výchova má tedy pořád převažující vliv nad výchovným stylem, který volíme při výchově vlastních dětí. Z výsledků je jasně patrné, že v 43 % si rodiče nezvolili odlišný typ výchovy a 45 % rodičů si ponechala většinu výchovných prvků z původní výchovy s tím, že buď nahradila či vynechala určitý element, který jim ne zcela jako dětem vyhovoval. Nejčastějšími složkami z původní výchovy, které si současní rodiče ponechávají, jsou především důslednost, nastavené hranice a pravidla a v nejhojnějším počtu odpovědí se objevil řád. Zde jasně vyplývá, že v tomto našem vybraném vzorku rodičů, liberální styl výchovy není pro rodiče přijatelný. Ač to možná ze soudobých trendů výchovných stylů nevyplývá, současní rodiče volí jistotu a zavedený systém pravidel, která umožňují nastavení mantinelů. I přes výše uvedené, neznamená, že by současní rodiče používali ve výchově ve zvýšené míře tresty a křik. To se naopak ukázalo jako něco, čemu se vzorek rodičů snaží vyhnout. Aplikuje základy demokratického stylu výchovy, který dává možnost dohody či kompromisu, a kde se dítě může podílet na utváření pravidel a řádu. Na tomto se tedy evidentně ukázalo, že demokratický styl výchovy je v současnosti nejvíce preferován ze strany námi vybraných rodičů a to přesně v 85 % dotazovaných. Naopak vyšlo najevo, že alternativní prvky ve výchově a celkově alternativní výchova, není vnímána současnými rodiči pozitivně ale spíše negativně. A to i přes to, že dotazník vyhodnotil, že 59 % respondentů má neutrální vztah k alternativní výchově. V následujících otázkách se ukázalo, že jejich pohled na cokoliv alternativního inklinuje spíše k negativnímu postoji. A to především díky tomu, že pod pojmem alternativní výchova si představují zmatek, chaos, anarchii a absenci pravidel a řádu. Taktéž dotazník poukázal, že alternativní výchovu vnímají jako nevhodnou. Podle respondentů je dítě, které je vychováno alternativním způsobem výchovy, lehce identifikovatelné – je nevychované, vydupe si cokoliv, co potřebuje a chce a nemá žádný respekt k vlastním rodičům. Co bylo zajímavé u tohoto zjištění, bylo to, že námi oslovení respondenti vnímají alternativní výchovu jako liberální výchovný styl a již opomíjejí to, že alternativní výchova může být i autoritativnějšího rázu. Nebo spíše se jim do povědomí

dostávají alternativní výchovné styly, které opravdu jsou liberálního zaměření. Což se ukázalo i v dotazníkovém šetření, kde např. kontaktní rodičovství znalo 39 % účastníků a 56 % rodičů zná i model výchova nevyčovou, což jsou výchovné styly liberální. Naopak o tygří výchově, která je autoritativního směru, slyšelo pouze jen 1 % dotazovaných. Část zkoumaného vzorku, která se vyjadřovala k využívaným alternativním prvkům ve výchově, uvedla, že zařadili do své výchovy prvky důvěra a kompromis. Z tohoto příkladu vyplývá, že velmi záleží na úhlu pohledu jednotlivých respondentů a hranice mezi alternativním a demokratickým výchovným přístupem je velmi tenká. Byl-li současný rodič vychováván autoritativním stylem, je pro něj důvěra a kompromis ve výchově velmi alternativním prvkem, kterého se mu v dětství nedostávalo.

Výsledky této diplomové práce mi objasnily chování současných dětí, s kterými se setkávám a pracuji. Tyto děti jsou zvyklé dostat na výběr z více možností, o nich diskutovat a následně se domluvit na společné další práci, a proto nebyly schopné akceptovat, že v některých případech není diskuze možná a je nutné se přizpůsobit, jak kolektivu, tak autoritě. V současné době je pro mne spolupráce s dětmi mnohem hladší, protože jsem přijala skutečnost, jak jsou vychovávány a jak tyto výchovné principy fungují.

Literatura k diplomové práci: Současné rodičovské trendy ve výchově

- MATĚJČEK, Z. *Co kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: PORTÁL, s.r.o. 2007. ISBN: 978-80-262-0519-7
- MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* PORTÁL, s.r.o. 2015. ISBN: 978-80-262-0852-5
- NAZARE AGA ISABELLE. *Manipulativní rodiče* - PORTÁL, s.r.o. – 2016. ISBN: 978-80-2621-018-4
- GORDON T. *Výchova bez poražených* – Malvern – 2012. ISBN: 8087580066
- PROKŮPEK V. *Psychologie ovlivňování* – nakl. Prokůpek Vít - 2017. ISBN: 9788090656543
- BASSU R. *Zakázané přesvědčovací techniky* – Grada Publishing – 2011. ISBN: 978-80-247-3722-5
- EDMULLER A., WILHELM T. *27 manipulativních technik* - Grada Publishing – 2010. ISBN: 978-80-247-3300-5
- EDMULLER A., WILHELM T. *Velká kniha manipulativních technik* - Grada Publishing – 2011. ISBN: 978-80-247-3778-2
- BÉREŠ M. *Jak manipulovat s lidmi* – BizBooks – 2007. ISBN: 9788025118405
- PREKOPOVÁ, J. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-495-3
- PREKOPOVÁ, J. *Jak být dobrým rodičem*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-9063-7.
- KOHOUTEK, R. (1998). *Vývoj a výchova dítěte v rodině*. Brno: Cerm. ISBN: 8072041053
- LACINOVÁ, L., & ŠKRDÍKOVÁ, P. *Dost dobří rodiče, aneb, drobné chyby ve výchově dovoleny*. Praha: PORTÁL, s.r.o. 2008. ISBN: 978-80-7367-442-7
- MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Vyšehrad. 2017. ISBN: 978-80-7429-797-7
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon. 2003. ISBN: 80-86429-19-9
- MERTIN, V. *Výchova bez trestů*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. 2013. ISBN: 978-80-7478-028-8
- PREKOP, J. *I rodiče by měli dělat chyby*. Praha: PORTÁL, s.r.o. 2010. ISBN: 978-80-7367-766-4
- PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: PORTÁL, s.r.o. 1995. ISBN: 978-80-262-0403-9
- SINGLÝ, F. De. *Sociologie současné rodiny*. Praha: PORTÁL, s.r.o. 1999. ISBN: 8071782491
- STRAŠÍKOVÁ, B. *V roli rodičů a prarodičů*. Praha: Karolinum. 2004. ISBN: 80-246-0848-0
- SOLTER, A. J. *Bez trestů a odměn – Výchova spokojeného dítěte ve věku 2 – 8 let*. Triton. 2019. ISBN: 978-80-7553-723-2
- MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. GRADA Publishing, a.s. 2004. ISBN: 80-247-0870-1
- ALDORT, N. *Vychováváme děti a rosteme s nimi*. Práh s.r.o. 2010. ISBN: 978-80-7252-287-3
- HODGKINSON, T. *Líný rodič*. Nakladatelství JOTA s.r.o. 2009. ISBN: 978-80-7217-665-6

HADDON, L. *Children's critical evaluation of parental mediation*. Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 2015.

ZAHN-KAST, A. *Jak naučit děti pravidlům*. Computer Press, a.s. 2008. ISBN: 978-80-251-2042-2

KOUCKÁ, P. *Zdravý rozum ve výchově*. PORTÁL, s.r.o. 2014. ISBN: 978-80-262-0614-9

FRIEL, C. J. *Sedm největších rodičovských omylů*. PORTÁL, s.r.o. 2014. ISBN: 978-80-262-0596-8

KERLINGER, F. N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Praha: Academia, 1972.

BRISH, K. H. *Bezpečná výchova*. PORTÁL, s.r.o. 2012. ISBN: 978-80-262-0063-5

ČÁP, J., & BOSCHEK, P. *Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině*. Bratislava, Brno: Psychodiagnostika.1994.

Internetové zdroje:

TŘEŠŇÁK, P. *Půvab tygří výchovy* 2011. Dostupné z:

<https://www.respekt.cz/tydenik/2011/14/puvab-tygri-vychovy>

GILLERNOVÁ, I. *Způsob výchovy v současné české rodině z pohledu dospívajících chlapců a dívek*. 2004. Dostupné z: <http://cmps.ecn.cz/pd/2004/texty/pdf/gillernova.pdf>.

WRÓBEL A. *Výchova a manipulace*. Grada Publishing. 2008. Dostupné z:

https://books.google.cz/books/about/V%C3%BDchova_a_manipulace.html?id=aLPFBoifTqcC&printsec=frontcover&source=kp_read_button&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

ČÁP, J. *Psychologie vyučování a výchovy*. Praha: Karolinum. 1993. Dostupné z:

https://is.muni.cz/el/ped/jaro2012/SZ7MP_PsVV/Ps._vyuc._a_vychovy_pro_IS.pdf

Havlíková, M. *Výchova podle "tygřích matek". Prospívá dětem přísnost?* OnaDnes. 2013.

Dostupné z: http://ona.idnes.cz/prisnavychova-tygrich-matek-djm-/deti.aspx?c=A130814_003318_deti_haa

Buri, J. R. *Parental Authority Questionnaire*. Journal Of Personality Assessment. 1991.

Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&an=6391643&scope=site>

Gfroerer, K. P., Kern, R. M., Curlette, W. L., White, J. A., & Jonyniené, J. *Parenting Style and Personality: Perceptions of Mothers, Fathers, and Adolescents*. Journal Of Individual Psychology. 2011. Dostupné z:

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&an=65596929&scope=site>

KRAEMER, P. *Intuitivní pedagogika*. 2020. Dostupné z: <https://www.eduzin.cz/intuitivni-pedagogika/dobry-ucitel-si-hraje-o-tom-jak-ve-svedsku-vznikla-intuitivni-pedagogika-a-proc-si-ji-oblibili-zrovna-cesi/>

HEREJK. M. *Jak pracovat s chybou*. 2017 <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/21257/JAK-PRACOVAT-S-CHYBOU.html>

Příloha č. 1 - dotazník

Vážení rodiče, ráda bych Vás požádala o vyplnění mého dotazníku k diplomové práci na téma: „**Současné rodičovské trendy ve výchově.**“ Diplomová práce sleduje vztah mezi prožitým typem výchovy samotných rodičů a následně současnou rodičovskou výchovou svých dětí.

K tomuto dotazníku je zapotřebí vysvětlit tři základní pojmy:

liberální výchova = výchova bez hranic, dítě má absolutní svobodu, o tom, co se bude dít, dítě vede výchovu, nepřichází zákazy, příkazy a už vůbec ne tresty.

autoritativní výchova = výchova založená na příkazech, jasně dané hranice, tresty, striktní dodržování pravidel, rodič je ten, který vede výchovu.

demokratická výchova = rovnocenný vztah rodič – dítě, společné domluvení pravidel, naslouchání rodiče, kompromisy.

Dotazník je zcela anonymní. Správnou odpověď prosím, označte.

Předem Vám moc děkuji za spolupráci.

Bc. Veronika Reichová, DiS.

1. část dotazníku – charakteristika respondenta

1) **Pohlaví:**

- a) muž
- b) žena

2) **Věk:** _____

3) **Nejvyšší ukončené vzdělání:**

- a) základní
- b) vyučen/a
- c) střední s maturitou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

4) **Počet dětí:** _____

5) **Věk dítěte/dětí:** _____

6) **Pohlaví dítěte/dětí:**

- a) dívka
- b) chlapec

7) V jakém typu rodiny jste žil/a převážnou část Vašeho dětství?

- a) úplná rodina
 - b) neúplná rodina
-

2. část dotazníku – jak jste byli vychováváni Vy sami.

8) Měli rodiče opravdový zájem o to, co dělám?

- a) ano
- b) ne
- c) zčásti

9) Nechali mne dělat, co mne baví? (kroužky, volnočasové aktivity, sport, škola, atd.)

- a) ano
- b) ne
- c) zčásti

10) Velmi málo kontrolovali splnění příkazů a dodržování zákazů?

- a) ano
- b) ne
- c) zčásti

11) Očekávali, že vždy okamžitě poslechnu?

- a) ano
- b) ne
- c) zčásti

12) Často jsem si mohl dělat, co jsem chtěl? (cokoliv)

- a) ano
- b) ne
- c) zčásti

13) Byli ke mně velmi přísní?

- a) ano
- b) ne
- c) zčásti

14) Když se mi něco nepovedlo, snažili se mne povzbudit a pomoci mi?

- a) ano
- b) ne
- c) zčásti

15) Přísně trestali a křičeli na mě?

- a) ano
- b) ne
- c) zčásti

16) Důvěřovali mi?

- a) ano
- b) ne
- c) zčásti

17) Často mluvili o mých chybách?

- a) ano
- b) ne
- c) zčásti

18) Společně jsme se dokázali domluvit na společných pravidlech?

- a) ano
- b) ne
- c) zčásti

3. část dotazníku – jakým stylem vychovávám své dítě.

19) Držíte se výchovného vzorce, ve kterém jste vyrůstali a aplikujete ho u výchovy svých vlastních dětí?

- a) ano
- b) ne
- c) částečně

20) Pokud jste odpověděli ne, napište prosím, z jakých důvodů jste se od původní výchovy odchýlili. Zde můžete označit více odpovědí.

- a) potlačovala Vaši individualitu
- b) byla příliš svazující
- c) byla málo kreativní
- d) příliš důsledná
- e) bez vymezených hranic
- f) byla velmi liberální
- g) jiný důvod, prosím vypište

21) Naopak, které výchovné prvky Vašich rodičů, jste si ponechali a využíváte je u vlastních dětí? Prosím vypište.

22) Zvolili jste zcela odlišný koncept výchovy oproti své výchově z dětství?

- a) ano

b) ne

23) pokud jste odpověděli ano, popište prosím, v jakých bodech se výchova liší:

24) Jaký typ výchovy jste zvolili?

- a) liberální
- b) autoritativní
- c) demokratická

25) Co si představujete pod pojmem alternativní výchova?

26) Jaký máte postoj k alternativní výchově?

- a) pozitivní
- b) negativní
- c) nevím

27) Setkali jste se někdy s těmito alternativními výchovnými trendy?

- a) Tygří výchova
- b) Výchova bez poražených
- c) Kontaktní rodičovství
- d) Výchova nevhodou

28) Pokud jste odpověděli jiná, prosím uveďte, o jaký typ výchovy se jedná.

29) Využíváte ve své výchově alternativní prvky?

- a) ano
- b) ne

30) Pokud ano, vypište, prosím, jaké.